

The book cover features a stylized, abstract illustration in shades of blue, black, and white. The central focus is a large, bright white rectangular area that resembles a window or a doorway, looking out onto a bright, hazy sky. The surrounding areas are filled with dark, textured shapes and patterns, suggesting an interior space or a complex architectural structure. The overall style is reminiscent of modernist or expressionist art.

ASİF
KƏNGƏRLİ

BƏLA

84(5111)-4
K-56

ASIF
KƏNGƏRLİ

BƏLA

Asif Cəlil oğlu Kəngərli (Məmmədli) 1954-cü ildə Naxçıvan şəhərində anadan olub. O, 1971-ci ildə 1№-li orta məktəbi bitirib. Ukraynada hərbi xidməti başa vurduqdan sonra A.Kəngərli 1975-81-ci illərdə N.Nərimanov adına Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun müalicə fakültəsində təhsil almışdır. Sonra doğma Naxçıvana qayıdaraq müxtəlif tibb müəssisələrində çalışmışdır.

Asif Kəngərli 8 il Naxçıvan Respublikası Narkoloji Dispanserində baş həkim vəzifəsində işləyib. Yazmağa da o vaxtdan - 2002-ci ildən başlayıb.

Hazırda o, Bakıda yaşayır və Anonim Narkoloji Müalicə-Məsləhət Kabinetində həkim psixiatr-narkoloq işləyir. Və öz yaradıcılığını həkim-yazıçı kimi davam etdirir.

“Bəla” pyesi onun qələmə aldığı ilk əsər, bu kitab isə müəllifin təkmilləşdirilmiş üçüncü kitabıdır.

Ailəlidir, iki övladı var.

2015
ab.

F. Kəngərli adına
Azərbaycan Dövlət Uşaq
KITABXANASI
INV. № 54572

MÜTƏRCİM
Bakı 2007

ASIF
KƏNGƏRLİ

«Bəla»nı oxuyun ki, bəlalardan
uzaq olasınız.

Yazmadım rəfdə qalım,
Yazdım ki, səfdə qalım.

Bu kitab mənim bu dünyam
üçün başucalığım, o dünyam
üçün savabımdır.

Müəllif

SİZİNLƏ SÖHBƏT

Bakı 2007

“Bir müsəlman qardaşı düz yola hidayət etmək savabdır”
Qurani-Kərim

Əziz oxucum! İşimlə əlaqədar mənə çoxlu müraciətlər olur. Narkotikin bəlasına düşən, alkoqolun gətirdiyi əzablarla əlləşən, tütünün zəhərini udan dərddli, xəstə və bədbəxt insanlar ya yanıma – iş yerimə gəlir, ya da mənə zəng edirlər. Xəstələri çox vaxt ya yaxın qohumları, ya da dostları gətirirlər. Tək-tək hallarda narkoman özü öz ayağı ilə gəlir. Çoxdan tanıdığım bir nəfər öz ayağı ilə yanıma gəlib dərddini belə danışdı:

– Doktor, mən neçə il idi ki, – adını demək istəmirəm – bir nüfuzlu idarədə işləyirdim. İşim də çox yaxşı idi. Altımda “slujebni”* maşınım, işim, gücüm, pulum, param. Əlim üstə əl yox idi! Mənim bir sözümlə bağlı qapılar açılır, min dollarlıq işi bir telefon zəngi ilə həll edirdim.

Sonra işimi dəyişdim, kommersiya ilə məşğul oldum. Bu işim ondan da yaxşı oldu. Nə başıvı ağrıdım, dörd ildə yeddi maşın dəyişdim, hamısı da xarici maşınlar. Özümə şəhərin mərkəzində villa tikdirdim, dükən aldım, firma açdım. Gör nə aləm idi ki, “krupni partiya”* sələmə pul buraxırdım. Günümü də keflə keçirirdim: yemək-içmək, gəzmək, sauna, bazlıq... Sonra başladım qumar oynamağa, bala-bala nəşə çəkməyə. Heç ağılıma da gəlməzdi ki, mən iynə vuram! İynə vuranlardan zəhləm gedirdi, kişi saymırdım onları. Hələ iki-üç nəfəri narkotik üstə işdən də qovmuşdum. İşə bax ki, axırda özüm narkoman oldum!

Nəyim var idisə, hamısını, hamısını “mal”a* verdim. İki dəfə “ilişdim”*, olan-qalanımı da “it”lər* tutub aldılar. İndi pis gündəyəm, doktor, cibimdə siqaret pulum da yoxdu. Məni görənlər tanımır, yarı canım qalıb: 110 kilodan 70 kiloya enmişəm. Arvadımın əsəbləri korlanıb, onda tez-tez ürəkgetmə tutmaları olur. Özüm də ki, hamının yanında biabır olmuşam! Dünən az qala ölmüşdüm, bir dostum qurtardı, o olmasaydı, getmişdim! İndi gəlmişəm mənə müalicə edəsiz, çünki bilirəm ki, bu işin axırı yoxdu! Özü də anonim yolla, adımın kitab-dəftərə düşməyini istəmirəm.

Bu hekayətdəki şəxs kompleks müalicə alıb evinə getdi. Bir ildən sonra, yəni bu yaxınlarda yenə yanıma gəlmişdi. O, belə bir söhbət elədi: “Doktor, mən müalicədən sonra, Siz dediyiniz kimi, üç ay girdim evə, evdən eşiyə çıxmadım, o “dostlar”la da əlaqəni birdəfəlik kəsdim! Üç aydan sonra başladım işləməyə... O vaxt utandım Sizə deməyə ki, 400 min dollarlıq villanı mən 118 minə satmışam... Əlimə pul gələn kimi həmin villanı 125 minə bir dava- qışqırıqla geri aldım, çünki o evdə gözüm vardı. İndi borclarımın çoxunu vermişəm, azı qalıb. Allah qoysa, qalanlarını da verəcəm.

Mən o kökə düşməyimin səbəblərini çox götür-qoy eləmişəm. Düşündüm ki, “bəlkə, pul mənə qudurtmuşdu, ya bəlkə, kiməsə pislik eləmişəm, Allaha xoş getməyib?” Sizdən yaxşı olmasın, Seyidağa adlı bir dostum var, onun dediyi sözlər mənə yaman təsir etdi! Müalicədən sonra Seyidağa mənə görməyə gələndə üzümə “qırmızıca” belə dedi: “Acıgın gəlməsin, sənin günahın çoxdu: dinimizdə sələmlə pul vermək günahdı – sən veribsən, qumar oynamaq, narkotik qəbul etmək, araq içmək qadağandı – sən bu qadağanı pozubsan,

başqasının arvadına, qızına pis gözlə baxmaq olmaz – sən bunları da edibsən! Yəni sən yolu azıbsan, çünki Şeytana uyubsan. Bütün bunlar da elə ona görə sənə başıya gəlib. Allahın barmağı yoxdu ki, soxa adamın gözüne! Sən gəl tövbə elə, Allaha tapın!”

Elə bil, yatmışdım, ayıldım! İndi Quran oxuyuram, namaz qılıram, Allahın buyruğundan kənara çıxmıram. Yəqin ona görə də, Allaha şükür ki, işlərim yağ kimi gedir...

Ədalət naminə onu demək lazımdı ki, müalicə olunan narkomanların heç də hamısının aqibəti belə müsbət sonluqla bitmir...

Mənim məqsədim – şahidi olduğum hadisələrdən birini mümkün qədər yığcam danışmaqla “ağ ölüm”ün insanlara və ailələrə gətirdiyi bəlalarla Sizi tanış etmək və Sizi Xeyrin Şərə qalib gəlməsi üçün səsləməkdir. Bilirəm ki, Sizin qohumlarınız, qonşularınız, ya tanışlarınız arasında belələri var. İstəyirəm biləsiniz ki, narkomaniya və ya alkoqolizm – əgər vaxtı keçməyibsə – uğurla müalicə oluna bilər. Mən, həkim-narkoloqa vaxtında mürciət edənlərin hələ heç birinin peşiman olduğunun şahidi olmamışam.

Əziz oxucum! Gəlin, belə Şərə qalib gəlmək üçün yollar axtaraq. Onun yolları isə çoxdu. Ən sadə və asanı isə narkomaniya və alkoqolizmdən əzab çəkənləri tezliklə həkim-narkoloqun yanına gətirmək, ya da ona zəng etməkdir.

Müalicə olunmaq qərarına gələn pasiyentlərə bir-iki kəlmə sözüüm var. Qoyun mən deyim, onlar eşitsin:

– Hörmətli pasiyent!

Siz ömrünüzdə bəlkə də ən vacib qərarlardan birini qəbul etmisiz. Sizi bu cəsarətli qərara görə təbrik

edirəm. Bu gündən Siz narkotiklərdən tam imtina etməklə, yeni həyata qədəm qoyursuz.

Müalicəyə başlayırsız... Onun uğurlu olması isə ən çox Sizin özünüzdən asılıdır.

...Amma narkomanların çoxu qarşılarına yaxın adamlarını “müalicə olunuram” adı ilə aldatmaq, vaxt qazanmaqla manevr etmək, ölməmək üçün qanını “yudurtmaq”, həbsdən yaxa qurtarmaq, dozanı azaltmaq və s. kimi məqsədlər qoyurlar. Belələri sonradan tezliklə “büdrəyir” və yenidən öz bəd əməllərinə davam edirlər. Bəziləri isə, dözümsüz və iradəsiz olduqları üçün təkrar narkotikə “düşürlər”*...

Uzun müddət narkotik maddə qəbulu fiziki və psixi asılılıq əmələ gətirir. Dərmanlarla müalicə xəstəni yalnız fiziki asılılıqdan çıxarır: “lomka”* ağrıları keçir, yuxu bərpa olunur, iştaha açılır, ovqat yaxşılaşır, daxili üzvlərdə olan patologiya aradan qalxır və s. Psixi asılılıqdan çıxmağa isə aylar və illər tələb olunur...

Bu bəladan həqiqətən yaxa qurtarmaq istəyənlərin xoş məramı, iradəsi və kişiliyi olmalıdır. Narkotikdən “qırılmaq” istəyənlər Şeytana qalib gəlir kimi böyük bir qəhrəmanlıq etməlidirlər. Siz, bu qəhrəmanlığa hazırsınız?

Onu da bilin ki, müalicə prosesi uzun və əziyyətli bir işdir: bu yolun əvvəlində izzətlər və çətinliklər, sonunda isə sevinc və xoşbəxtlik var. Bu çətinliklərə tab gətirməyənləri isə ya qəbir, ya da “Sibir”* gözləyir.

Müalicəyə başlayırsız... Bir anlığa öz keçmişinizi, işinizi, ailənizi və dostlarınızı xatırlayın. Narkotik maddə qəbulundan əvvəlki o gözəl həyatınızı indiki “qara günlər”inizlə müqayisə edin, özünüzlə bərabər, yaxınlarınızın da ömrünü “çürütdüyünüzü” düşünün,

satıb-sovduqlarınızı, maddi və mənəvi itkilərinizi bir daha hesablayın...

Onu da unutmayın ki, Siz Şeytanın şərəfsiz yolundan Allahın buyurduğu halal yola tərəf gəlmisiz.

Xoş gəlmisiz, Allah özü Sizə kömək olsun!

Asif Kəngərli

həkim-yazıçı

Bakı, 2007

BƏLA

Altı pərdəli bədii-sənədli pyes

*Bu hadisələr Azərbaycan rayonlarının
birində cərəyan edir,
amma dünyanın hər yerində ola bilər.*

İŞTİRAKÇILAR:

- Vaqif həkim** – Narkoloji dispanserinin baş həkimi, 40 yaşında
- Mezi, Məzahir** – narkoman, 25 yaşında
- Məsmə xanım** – Məzahirin anası, 55 yaşında
- Sevda** – Məzahirin həyat yoldaşı, 25 yaşında
- Cibiş** – narkoman, 30 yaşında
- Qullı** – narkotik alverçisi, 35 yaşında
- Zazan** – narkoman, 30 yaşında
- Bəxtiyar** – narkomanlığa təzə başlayan gənc, 20 yaşında
- Viloş** – narkoman, 30 yaşında
- Əbili** – alkoqolik, 40 yaşında
- Səfər** – Məzahirin dostu, 25 yaşında
- Qara** – Məzahirin dostu, 25 yaşında
- Səməd Kərimbəyli** – müxbir, 45 yaşında
- Leyla** – alkoqolikin həyat yoldaşı, 45 yaşında
- Nəcibə müəllimə** – Məzahirgilin qonşusu, 50 yaşında
- Günay** – tibb bacısı, 30 yaşında
- Müstəntiq** – 40 yaşında
- Katibə, polis, Zakir həkim və Məzahirin oğlu**

*Narkotikə pul çatsa, can çatmaz,
Can da çatsa, pul çatmaz.*

Müəllif

Birinci pərdə

Şəhərin dördmərtəbəli binası yanında iki narkoman: Cibiş və Mezi ayaq üstə durublar. İkisi də arıq, üzvləri tüklü, üst-başları səliqəsiz. Yerlərində dura bilmir, büzüşür, ora-bura boylanır və siqaret çəkirlər.

Cibiş (xırıltılı səslə) – Mezi, nə var, nə yox?

Mezi (xırıltılı səslə) – Əh! Bütün bədənim ağrıyır, ölürəm..., gecə bir «qram»* da yatmamışam.

Cibiş – Mən də. «Bir şey»*, «mir şey» var?

Mezi – Yoox... Dükandan borc almağa ta üzüm qalmayıb. Evdəki xrustal vazanı götürmüşəm, iki «çətə»* dəyişəcəm. Anamla Sevda bilsə, yenə dəli olacaqlar. Bəs sən?

Cibiş – Məndə iki «çət»lik pul var, bir «list» də diazepam.

Mezi – Pulu haradan tapdın?

Cibiş – Dünən mamam “pensiyası”nı* almışdı, onun «sumka»sından* götürdüm. Bu gün heç, birtəhər ötüşərik. Sabah nə edəcəyik – bilmirəm.., yenə qırılacağıq. (Pauza. Alçaq səslə). Mezi, gəl belə edək: qonşumuzda bir gəlin var, üstündə çoxlu qır-qızıl gəzdirir. O, «podyez»ə* girəndə qaranlığa salıb, ondan bir şey çırpışdırım, sən də qorxma, Səfərgilə gir. Kalandırlar. Bir müddət belə ötüşək...

Mezi – Mən yox, qardaş. Mən qələt elərəm.

Cibiş – Bə evinizdən niyə oğurlayırsan?

Mezi – O başqa.., «Şeytan ayrı, Cin ayrı». Özü də mən Səfərlə dost olmuşam, çörək kəsmişik.

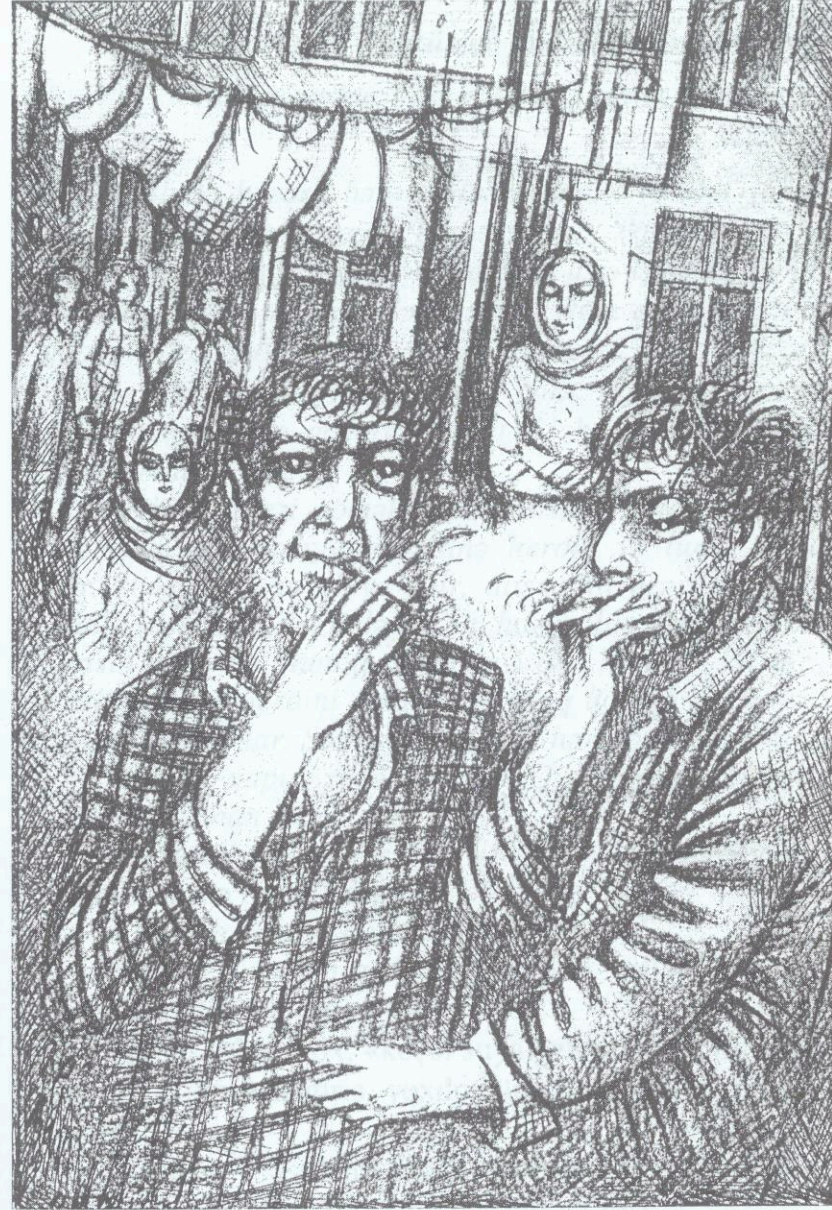
Cibiş – Özün bil! Onda sabah başıvın çarəsini qıl.
Mən sənə heç bir «desil»* də «mal» verməyəcəm.

Mezi – (ağır-ağır, düşüncəli) Düz deyirsən, başıvın çarəsini baxmalıyam. (Birdən qızıışır. Ucadan) Bu da bir işdi? Ordan-burdan çal, çap, oğurluq-doğruluqla, yüz müsibətlə pul tap, ona da apar öz əlinlə “şöri”* Qılıya? O da sənə zəhər versin, sən də “damara qulluq”* elə? Yox, belə çox getməz! Cibiş, gəl gedək müalicə olunaq, çıxaq. Bunun axırı ya qəbirdi, ya “Sibir”, üçüncü yol yoxdu!

Cibiş – Əə, yenə başlama görək! Kişi ol ə, adam öddək* olmaz!.. «Bayan»* var, «tiyan»* var, iki «çət» də «mal» tapsaydıq, «lomka»dan çıxardıq. Gəl buradan fitilləyək düz Qılligilə, sən vazanı, mən də pulu verim, «mal» alağ, vurağ, «lomka»dan çıxaq. Harada qırıla, qırıla...

Gedirlər.

Pərdə

İkinci pərdə

Narkotik – bütün çirkinliklərin «ata»sıdır.

Narkomaniya – ölümü pulla satın almaqdır.

Müəllif

Qıllının hasarlı həyəti. Hasar qapısı və ona yaxın tək otaq. Otağın küçə və həyətə açılan iki qapısı var. Otaqda köhnə masa, kətilər, masanın üstə işlənmiş qanlı şprislər, stəkan dolu su. Səliqəsizlik. Qapı döyülür. Qıllı qapının deşiyindən baxır, gələn adamları içəri buraxır. Cibişlə Mezi daxil olurlar. Cibiş pulu, Mezi isə vazanı Qıllının qabağına qoyurlar. Qıllı iki heroin bükümünü gətirib onlara verir.

Cibişlə Mezi çöməltmə otururlar. Onlar butulka qapağına sim sarıyıb içərisinə heroin və lumu duzu atır, stəkandan su əlavə edir, alışıqanın üzərinə tutub «mal» bişirirlər. Tezliklə heroin hazır olur. Onlar çirkli şprisin iynəsinə pambıq sarıyır və ona heroin çəkirlər. Narkomanlar heroini damara vurmaq üçün çox əlləşir, nəhayət, vururlar. Sonra bir müddət hərəkətsiz qalırlar.

Otağın qapısı yenə döyülür. Qıllı gedib açır. Bir nəfər narkoman daxil olur.

Zazan (yalvarıcı səslə) – Qıllı, «lomka»dayam, ölürəm, mənə bir az «mal».

Qıllı (laqeyd) – Pulunu düş, sonra.

Zazan – Sabah gətirərəm, vallah, billah, anamın qəbri haqqı gətirərəm.

Qıllı – Yox, yox, «keçəl suya getməz!» Ə, bilirsən nə var? Pulun var giriş, yoxdu sürüş – beynimə qavara çəkmə!

Zazan – Vallah, sabah gətirəcəm. Gətirməyən arvadının qurumsağıdı, gör nəyə and içdim?

Qılı – Səni yaxşı tanıyıram, «atənşik»in* birisən! Mən sənə dünyasında müf* «mal» vermərəm. Pulun yoxdusa, get bir şey gətir.

Zazan (*yalvarıcı səslə*) – Evdə bir şey qalıb ki? Gümanım heç yerə gəlmir... Sən Allah, bu gün məni ötüştür, sabah artıqlamasilə pulunu verəcəm. (*Səsini alçaldır, udqunur*). Sabah bir... işim var. Pul olacaq, həə... Qurban olum, tez ol! Görmürsən nə gündəyəm, sınıram ee...

Qılı – Vallah, elə torbanın dibindəkini bunlara verdim. «Mal» yoxdu, oğlumun ölmüşü!

Zazan – «İt yuvasından sümük əskik olmaz!» Sən oralara yaxşı bax, yoxsa özüm durub «şimon»* elə-yəcəm.

Bu dəfə hasar qapısı döyülür. Hamı qorxub bir-birinə baxır. Qıllı ehtiyatla qapıya yaxınlaşıb deşiyindən xeyli baxır.

Qılı – Kimdi? Kim lazımdı?

Səs – Qıllı lazımdı, açın qapını.

Qılı (*qorxa-qorxa*) – Siz nə istəyirsiniz, qardaş?

Səs – Mənə buranı deyiblər, «mal» almağa gəlmişəm. Məni «qızıl Qadir» göndərib.

Qıllı qapını açır. Son dəblə səliqə ilə geyinmiş bir gənc içəri daxil olur. Onun qolunda qiymətli saat, bir əlində mobil telefon, o birində maşın açarı var.

Qılı – Eşidirəm, nə qulluq?

Bəxtiyar – Mənim adım Bəxtiyardı. Qorxma, «uqolovnik»* deyiləm. Mənə beş qram «ağ»* lazımdı. «Kristal mal»* olsun, tapılar?

Qılı – Ayıb şeydi ki? Bəxtiyar müəllim, sənin üçün hər şey tapılar. Sənə elə «mal» verəcəm ki, lap ürəyin istəyən – ceyran südü, can dərmanı. Qadir məni

yaxşı tanıyır. O bilir ki, şəhərdə ən təmiz “mal” ancaq məndə olar.

Bəxtiyar beş ədəd yüzdollarlıq pulu masanın üstünə atır. Qıllı pulu götürüb heroin gətirmək üçün evə gedir.

Zazan – Bəxtiyar müəllim, «ölmüşəm məni yerdən götür», ayağının altında ölüm, «lomka»dayam, mənə də «mal» al.

Bəxtiyar – Sən kimsən?

Qıllı gəlir.

Qılı – Əşi, ona fikir vermə, o, cındırın biridi. Bayaqdan «it milçəyi» olub ki, «mənə də «mal» ver».

Zazan (*əl açır*) – Allah rızası üçün.., sən cavan canın!

Bəxtiyar cibindən pul çıxarıb Qıllıya verir.

Bəxtiyar – Buna da bir şey ver, əl çəksin.

Qıllı bir büküm heroini Zazana verir.

Zazan – Qıllı, bəs deyirdin «mal» yoxdu? Əvvəllər sən mənə müf də «mal» verirdin. İndi mən həmin adam deyiləm?

Qılı (*hırıldayır*) – Yoox, sən qabaqlar yağlı «qaz» idin, indi yoluq «cücəsən», ona görə, bildin?

Zazan – Mənim nəyim var idisə, «pilesos»* kimi sən onu sordun. İndi məni quru yurdda qoyubsan, özün də məni saymırsan. Bu kişilikdəndi?

Mezi (*nəsihətəməz*) – Bəxtiyar, görürəm «pionersən»*, bu yola təzə düşübsən. Bax, sonra gec olacaq, ha! Bacarsan qaç, qurtar bu bələdan! «Gözü çıxmış» biz qardaşlarımızı görmürsən?

Qılı – Adə, nə özünü «lezvalayırsan»*, səni camaata advokat qoyublar? Bəxtiyar müəllim, sən buna

baxma, işində ol! Ə, Mezi, qoymazsan işimizi görək? Dur ə, dur bas bayıra!

Bəxtiyar – Bura gəlmək qorxuludu, adam tez “ilişər”*. Qıllı, mənə «malı» «çerez»* Qadir göndərərsən, bildin?

Qıllı – Baş üstə! Necə istəsən?

Bəxtiyar (*əlilə ətrafı göstərir*) – Qıllı, bəs belə... qorxmursan?

Qıllı – Əh, rəhmətliyin oğlu, «islanmışın yağışdan nə qorxusu»? Mən heç nədən, heç «türmə»dən* də qorxmuram. Qorxduğum bir şey varsa, o da «lomka»dı. «Lomka»nın adı gələndə başıma hava gəlir. Üç dəfə «srok»* yatmış adamam, «Araz aşığumdandı, Kür topuğumdan».

Zazan həmin heroini “bişirib” şprisə doldurur və başı üzərinə qaldırır.

Mezi – Ə, “qotur”, görməmişlik eləyib hamısını vurma. Vursan, “peredoza”ya* gedərsən haa, o, at dozasıdı.

Zazan – “Qoy atın ölümü arpadan olsun!” Uxx! “Ya uje doma!”* Əla, kontrol verdi!

Zazan iynəni damara sancır və axıracan yeridir. Tezliklə o göyərir, gözləri axır, bədəni titrəyir və qıcolmalar başlayır.

Mezi – Adə, tez olun qoymayın, Zazan “trixat”* eləyir. Bədbəxt “peredoza”ya getdi, buraxsaq öləcək!

Hamı Zazana yardım edir: onu sillələyir, silkələyir, əl-ayağını ovur, yaxasını açır və “Zazan, Zazan” – deyə çağırırlar. Mezi şprisə stəkandan su çəkib onun venasına vurur. Zazan tərpənir.

Qıllı – Ə, deyəsən bu keçindi... Mezi, Cibiş götürün bunun mitilini atın eşiyə, yoxsa o bizi zibilə salacaq.

Mezi (*təəssüflə*) – Yazıq Zazan «qızıl vuruş»* elədi... O getdi, canı qurtardı, qaldıq biz... Belə bir gün bizim üçün də var.

Cibiş – Onu hara qoyaq?

Qıllı – Çıxarın, çıxarın onu atın damın dalına, indicə “it”lər töküləcək, tez olun! Özünüz də rədd olun xarabanıza. Baax, “dövə gördüm, qıgın görmədim” haa, yoxsa “körpü qalar çayın o tayında”. Bildiz? Hamınız məni, he, he, Allaha şükür ki yaxşı tanıyırsız. (*Bəxtiyara*) Ə, Bəxtiyar, sənə kim deyirdi ki, ona o boyda pul verəsən?

Bəxtiyar (*qorxa- qorxa*) – Mən yazıq nə bilim ki, belə olacaq? İndi məni də ora-bura çəkəcəklər, hə?!

Qıllı – Bəs nəə?! Polisin bizimlə nə işi var, onlara mən lazım deyiləm ee, sən lazımsan. (*Rişxəndlə gülür*)

Bəxtiyar – İndi mən başıma haranın daşını salım? Mən nə qələt elədim ki, bu xarabaya gəldim?! Atam bilsə, qanım getdi! Elə qorxuram ki...

Cibiş və Mezi Zazanı sürüyüb eşiyə çıxarırlar. Bəxtiyar da onlarla çıxır. Qıllı cib telefonunu çıxarıb nömrə yığır.

Qıllı – Alo, salam, hə, mənəm. Xəbərin olsun haa, bu gün qarmağa təzə bir «balıq» düşüb, adı da Bəxtiyardı. Özü də zərgər Qadirin dostudu. Hə, hə, həmin Qadirin.

Qıllı telefonu söndürür, kətilə oturur, bir siqaret yandırır.

– Həə, Zazan da belə getdi... O qabaqlar Moskva-da yaşayırdı. Orada bunun iki dükanı, Rijski vağzalda «toçkası»*, Çərkəz bazarında yeri, yurdu, hörməti... Altında da son model «Mersedesi», Moskva kimi yerdə üçotaqlı mənzili, ailəsi, uşağı. İnsana daha nə lazımdı?

baxma, işində ol! Ə, Mezi, qoymazsan işimizi görək?
Dur ə, dur bas bayıra!

Bəxtiyar – Bura gəlmək qorxuludu, adam tez
“ilişər”*. Qıllı, mənə «malı» «çerez»* Qadir göndərər-
sən, bildin?

Qıllı – Baş üstə! Necə istəsən?

Bəxtiyar (*əlilə ətrafı göstərir*) – Qıllı, bəs belə...
qorxmursan?

Qıllı – Əh, rəhmətliyin oğlu, «islanmışın yağışdan nə
qorxusu»? Mən heç nədən, heç «türmə»dən* də qorxmur-
ram. Qorxduğum bir şey varsa, o da «lomka»dı. «Lom-
ka»nın adı gələndə başıma hava gəlir. Üç dəfə «srok»*
yatmış adamam, «Araz aşığımdandı, Kür topuğumdan».

*Zazan həmin heroini “bişirib” şprisə doldurur və
başı üzərinə qaldırır.*

Mezi – Ə, “qotur”, görməmişlik eləyib hamısını
vurma. Vursan, “peredoza”ya* gedərsən haa, o, at
dozasıdı.

Zazan – “Qoy atın ölümü arpadan olsun!” Uxx!
“Ya uje doma!”* Əla, kontrol verdi!

*Zazan iynəni damara sancır və axıracan yeridir.
Tezliklə o göyərir, gözləri axır, bədəni titrəyir və qıcol-
malar başlayır.*

Mezi – Adə, tez olun qoymayın, Zazan “trixat”*
eləyir. Bədbəxt “peredoza”ya getdi, buraxsaq öləcək!

*Həm Zazana yardım edir: onu sillələyir, silkə-
ləyir, əl-ayağını ovur, yaxasını açır və “Zazan, Zazan”
– deyə çağırırlar. Mezi şprisə stəkandan su çəkib onun
venasına vurur. Zazan tərpənmir.*

Qıllı – Ə, deyəsən bu keçindi... Mezi, Cibiş
götürün bunun mitilini atın eşiyə, yoxsa o bizi zibilə
salacaq.

Mezi (*təəssüflə*) – Yazıq Zazan «qızıl vuruş»*
elədi... O getdi, canı qurtardı, qaldıq biz... Belə bir
gün bizim üçün də var.

Cibiş – Onu hara qoyaq?

Qıllı – Çıxarın, çıxarın onu atın damın dalına,
indicə “it”lər töküləcək, tez olun! Özünüz də rədd olun
xarabanıza. Baax, “dəvə gördüm, qıgın görmədim” haa,
yoxsa “körpü qalar çayın o tayında”. Bildiz? Hamınız
məni, he, he, Allaha şükür ki yaxşı tanıyırsız.
(*Bəxtiyara*) Ə, Bəxtiyar, sənə kim deyirdi ki, ona o
boyda pul verəsən?

Bəxtiyar (*qorxa- qorxa*) – Mən yazıq nə bilim ki,
belə olacaq? İndi məni də ora-bura çəkəcəklər, hə?!

Qıllı – Bəs nəə?! Polisin bizimlə nə işi var, onlara
mən lazım deyiləm ee, sən lazımsan. (*Rişxəndlə gülür*)

Bəxtiyar – İndi mən başıma haranın daşını salım?
Mən nə qələt elədim ki, bu xarabaya gəldim?! Atam
bilsə, qanım getdi! Elə qorxuram ki...

*Cibiş və Mezi Zazanı sürüyüb eşiyə çıxarırlar.
Bəxtiyar da onlarla çıxır. Qıllı cib telefonunu çıxarıb
nömrə yığır.*

Qıllı – Alo, salam, hə, mənəm. Xəbərin olsun
haa, bu gün qarmağa təzə bir «balıq» düşüb, adı da
Bəxtiyardı. Özü də zərgər Qadirin dostudu. Hə, hə,
həmin Qadirin.

*Qıllı telefonu söndürür, kətilə oturur, bir siqaret
yandırır.*

– Həə, Zazan da belə getdi... O qabaqlar Moskva-
da yaşayırdı. Orada bunun iki dükanı, Rıjski vağzalda
«toçkası»*, Çərkəz bazarında yeri, yurdu, hörməti...
Altında da son model «Mersedesi», Moskva kimi yerdə
üçotaqlı mənzili, ailəsi, uşağı. İnsana daha nə lazımdı?

Özü də pula pul demirdi, bəy balası kimi yaşayırdı... Əvvəllər iyləyirdi, son iki ildə isə “iynəyə oturmuşdu”. Narkoşa olandan sonra dükanları satıb, «toçkası» əldən gedib, özü də «bankrota»* düşüb... Arvadı da rusdu. Keçən ildən bunu salıb eşiyə, olan-qalanını da, maşını da o əlindən alıb. Sonra atasına xəbər göndərüb ki, «gəlin, oğlunuzu aparın, yoxsa onu milisə verib tutduracam». Qardaşı gedib gətirəndən sonra burda düşdü küçələrə, avaralandı... Axırı da ki, belə... (Pauza).

Onun atası beş kişidən biridi, özü də yaxşı adamdı. Eşitdiyimə görə, o deyib ki, “kim Zazanın ölüm xəbərini gətirsə, ona muştuluq verəcəm”.

Qullı fikirli halda siqaretini sümürür.

Pərdə

Alışmış qudurmuşdan bətərdi.

Atalar sözü

Heroin – ailəvi qırğın silahıdır.

Müəllif

Üçüncü pərdə

Mezigilin evi. Evdə köhnə mebel qoyulub. Pəncərədə kondisionerin boş qalmış yeri və sınımış şüşələr diqqəti cəlb edir. Məsmə xanım ilə Sevda divanda bikef oturublar. İkisi də başını aşağı salıb, fikrə gediblər.

Məsmə xanım – Deyirəm: «Bir adama pislik etmək istəsən, ona heç nə eləmə, övladını narkotikə sal, çəkil dur kənarda. O narkoman beş günün içində həmin evi elə tar-mar eləsin, elə altını üstünə çevirsin ki, gəl görəsən! Heç düşmən də düşmənliliyi ilə evi elə dağıda bilməz ki, narkoman dağıdar». Ona görə də deyirəm: «Bu bir bələdi, bələ!»

Sevda – Ana, dünəndən nəsə özündə-sözündə deyilsən. Bir şey olmayıb ki?

Məsmə xanım (*yorğun*) – Daha nə olacaq, ay qızım? Bizə olan olub! (Pauza) Dünən getmişdim bazara, dedim: “Fəridə bir az mer-meyvə alım”. Kaş heç getməyəydim! (*Doluxsunur*) Gördüm ki, Məzahir piştaxtaları gəzib hamıdan pul istəyir, kiminsə «sumka»sını maşına qədər aparır ki, nə var, nə var ona 5-10 qəpik-quruş versin. Elə yerimdəcə quruyub qaldım! Dedim: “Yer ayrılısın, yerə girim!” Xəcalətimdən öldüm, ölə bilmədim. İndi də deyəcəklər ki, “köhnə katib Aslan Süleymanovun oğlu bazarda hamballıq edir, dilənir”. Əlimdəki pulu harada salmışam, evə necə gəlmişəm – xəbərilməyib. Dünəndən bu dərdi çəkə

bilmirəm, vallah, çəkə bilmirəm. (Ağlayır) Ay Allah, kaş öləydim, bu günü görməyəydim!

Məzahir ölsə, billəm ki, ölüb, oturub beş gün ağlaram, qurtarar gedər, “torpağın üzü soyuq olar” – deyiblər. Mənim oğlum Qarabağda şəhid olanlardan artıq deyil ki! Məsəl var, deyərlər: “Ölüm var, ölüm kimi, ölüm var, zülm kimi!” Bununku zülmü, zülm. Deyir: “Ölüsü olan beş gün ağlar, dəlisi olan hər gün”. İndi isə gündə on yol ölüürəm, dirilirəm, ölüürəm, dirilirəm. Sən də məndən betər. (İkisi də ağlayır)

Sevda – Ana, bir az özünü ələ al, birdən Allah eləməmiş, yenə şəkərin qalxıb-eləyər!

Məsmə xanım – Ta “qarınınkı Qurandan keçib”, qızım. Allahdan ya özümə, ya da Məzahirə ölüm istəyirəm, daha tabım qalmayıb! (İkisi də ağlayır)

Məsmə xanım (yavaş və ehtiyatla) – Sevda, qızım, mən anayam, hər şeyi görürəm, bilirəm. Mənə açıq de, sənin Məzahirə qarşı bir... istəyin-zadın qalıb?

Sevda – Yox. Yalan niyə deyim? Ona olan əvvəlki hisslərim çoxdan ölüb. O öldürüb! Məzahir yalan danışanda, evdən oğurluq-zad eləyəndə, ya mənə döyəndə elə gözümdən düşür ki! Onda ona nifrət edirəm, görmək belə istəmirəm. O hər gün mənim əsəblərimlə oynayır, ona görə də, isterik olub getmişəm. Evə nə qədər “skorı”* gələr? Mən daha dözə bilmirəm, bezmişəm. Hələ mən heç! Barı evə baxsın, uşağa baxsın. Bu bir ildə nə evə Allahın bir çörəyini alıb, nə də Fəridə bir cüt corab. Elə deyil? Bəlkə, yalan deyirəm? Mən onu bağışlaya bilmirəm. O mənim bütün ömrümü zəhərləyib. Vallah, neçə dəfə istəmişəm özümü öldürürəm, Fərid qabağımı kəsib... Əgər Fərid olmasaydı, yəqin ki, çoxdan özümü toka verib öldürmüşdüm.

Məsmə xanım – Amandı, qızım, elə demə! Qulaqlar kar olsun, eşitməsin. Sən niyə ölürsən, sən cavansan, mən ölməliyəm, mən! Amma... indi bədbəxtlikdən heç birimiz ölə bilmərik, çünki bizə bir şey olsa onda Məzahir də, Fərid də ortalıqda qalıb məhv olar! Fikirləşib bu işə bir əncam çəkmək lazımdı, qızım. Fəqət... necə? Heç özüm də bilmirəm.

Sevda – Mən Məzahirə neçə dəfə dedim, yalvardım, neçə dəfə ağladım, özümü öldürdüm – eşitmədi. Yenə elə öz işindədi... Ondan sonra çox düşündüm, çox götür-qoy elədim. Axırda bu qərara gəlmişəm ki, mən... mən uşağı da götürüb gedəm... Çünki bu yazıq uşaq belə atadan nə götürəcək, nə öyrənəcək? Heç olmasa, oğlumu xilas edərəm...

Məsmə xanım – Sən bir az səbrli ol, qızım. Allah da səbrlinin tərəfindədi. Mən də bilirəm ki, «bıçaq ta sümüyə dayanıb». Sən: “Lənət Şeytana” – de. Mən istəmirəm ki, sizin ailəniz dağılsın...

Sevda – Nə ailə? Belə də ailə olar? O ailə çoxdan yoxdu... Sizdən də üzüqaralıq edirəm, biz bir ildi ki, ailə həyatı yaşamırıq, bacı-qardaş kimiyik!

Məsmə xanım (*əllərini göyə açır*) – Ay Allah, sən saxla, bu cavanlara yazığın gəlsin! Bizə kömək elə, ya Rəbbim! Bu zəhrimar nə belə şeydi belə?! Mən belə şey görməmişəm. Deyir: «Evdə bişməyib, qonşudan gəlməyib». Allah heç kimə göstərməsin! (*Pauza*), Sevda, axı siz bir-birinizi çox istəyirdiz. İndi niyə belə oldu?

Sevda – Düzdü, mən onu – nə gizlədim – çox istəyirdim, çünki o mərifətli, qanacaqlı oğlan idi. Mən Məzahirə görə nələrdən keçdim – bunu siz də bilirsiniz. Amma... o indi çox dəyişib, əvvəlki Məzahir deyil.

lömka...Orası da var ki, Məzahir indi xəstədi, özü də ağır xəstə, ona xəstə kimi baxmaq lazımdı. (Pauza) ...Onun o ağrılarını, o əzablarını görəndə bir insan kimi yazığım gəlir, kömək etmək istəyirəm ona. Amma necə kömək edim, bilmirəm. (Pauza) Məzahirin yoldaşlarından biri o gün elə yanındaca ölüb, o biri isə tutulub gedib. Ondən sonra yaman qorxuya düşüb. Ona görə də, indi özü müalicə olunmaq istəyir. Dünən deyirdi ki, "pis gündəyəm, Sevda, əgər müalicə olunmasam, ya öləcəm, ya da tutulacam". Bəlkə onu müalicə etdirək, hə?

Məsmə xanım – Düz deyirsən, qızım. Qoy, Məzahir gəlsin, oturub onunla bir əməlli-başlı danışaq. Görək onun buna sözü nədi?

Məzahir daxil olur.

Mezi – Ana, "lömka"dayam, ölürəm, mənə tez pul ver, gedim.

Məsmə xanım – Ay bala, mən pulu haradan alım? Evdə gün-dirilik qoyubsan ki, pul da istəyəsən? Utanıb qızarmırsan? Heç düşünürsən ki, iki arvad bir uşaqla bu evə xapanıb nə yeyir, nə içir, nə ilə dolanırlar? Evə qazanc gətirmirsən, gətirmirsən, barı heç olmasa, evdən də daşıyıb aparma... Günlərlə evə, eşiyə gəlmirsən, anən cəhənnəm, heç olmasa bir uşaqla, gəlinlə maraqlan! Axı, Sevda cavandı, yemək, geymək, başqaları kimi gəzmək istəyir, sənə... Vallah, günlərin bir günü mən də çərləyib öləcəyəm, onda rahatlanacaqsan. Atan öldü, ürəyin soyumadı, indi də mənə öldürmək istəyirsən?

Mezi – Ana, vallah, ağrıyıram, özümlə bacara bilmirəm, nə edim? Mən bu bəlaya düşəndən nələr çəkmişəm – onu bir Allah bilir! Kimlərin ayağına getməmişəm?! Elə adamların ki, əvvəllər mən onları heç

adam da saymırdım! Ana, elə bilirsən iynə vurmaq xoşuma gəlir? İndi bunun bir «kayfı»* da qalmayıb, vururam ki, ağrım olmasın, mən də adam balası kimi özümü normal hiss edim. İndi bütün bədənim dəlik-deşikdi.

Onu da bilirəm ki, heç kimin yanında bir itcə hörmətim qalmayıb... Yadıma keçən illər düşəndə az qalırım dəli olam! Amma, vallah, bir çıxış yolu tapa bilmirəm... Adam deyir: «Bunu da vurum, bir də vurmuyacam». Elə bil, beynimdə bir «qurd» var. O «qurd» tərənəndə mənə çox narahat eləyir. Elə hey o «qurdu» öldürmək istəyirəm. Ona görə də, bir də görürsən, yenə heroin axtarırsan, yenə gedibsən bariqanın* xarabasına, elə bil, ayaqları adamı sürüyüb aparır ora... Bunu izah edə bilmirəm e, bu bir qəribə hissədi, özüm də baş açə bilmirəm, vallah... Ana, mənə başa düş, bu dəfə də mənə pul ver – bu axırıncı dəfədi, qoy gedib «qurdu» öldürüm, bir də səndən pul istəməyəcəm.

Sevda – Ana, ona heç nə vermə. Gedib yenə iynə vuracaq! (Meziyə tərəf dönür). Bu nə vaxta qədər belə davam edəcək? Bu ailə deyil, ev deyil, evcikdi. Dünən biri zəng edib ki, «Mezi məndən 150 dollar borc alıb, yeddi aydı vermir». O, axırda heç bilirsən, mənə nə təklif etdi?

Mezi (laqeyd) – Qələt eləyir. Mən heç kimdən 150 dollar almamışam.

Sevda – Yalan deyirsən! Sənin bu yalanların bizi lap cana doyurub. Bəs, Şulan əmiyə nə deyirsən? O da yalan deyir? 100 dollar da onun dükənindən alıbsan ki, «uşağı həkimə aparıram, üç günə qaytarıram». Üç gün olub üç ay, onun pulunu qaytarmayıbsan. O da deyir: «Kasıb adamam, pul mənə deyil, dükanıdı, verin, aparım qoyum yerinə».

Mezi – Əşi, yalan deyir.

Sevda – Bayaq düz evə gəlmişdi. Ana ilə onu birtəhər yola saldıq getdi. İndi sualıma cavab ver: bu işlər nə vaxta qədər belə davam edəcək? Öz əlinlə ailəvi dağıtmaq istəyirsən?

Mezi – Bu günlük məni ötüşdürün, sabahdan tüpürəcəm narkotikə də, iynəyə də!

Sevda – Ay Allah, bu məni çərlədəcək... Necə də yalan danışır. Bax, sənə deyirəm, özün seç: ya ailə, ya iynə!

Mezi – Sevda, başa düş, indi «lomka»dayam, bütün bədənim ağrıyır, dözə bilmirəm. Mənə bir az pul verin, gedim iki-üç «kub» vurum, sakitləşim. Vallah, bu axırıncı dəfədi, bax, Fəridin ölmüşü!

Sevda – İnanmıram sənə, inanmıram! Mən deyirəm: «Aydan aya», sən deyirsən: «Çaydan çaya». Məzahir, görürəm ki, sənin fikrin ancaq narkotikin yanında, o sənə ailədən də, uşaqdan da əziz olub. Ona görə də, sənə mənə tutmaz! İndiyəcən deməmişəm, amma indi deyirəm: “Səndən mənə ər, Fəridə ata çıxmayacaq!”

Mezi – Qurban olum, Sevda, məni atıb getmə!

Sevda – Yox, daha dözə bilmirəm! Kondisioneri, soyuducunu, televizoru aparıb satdın – dinmədim, mənim pal-paltarımı, qır-qızılıma satdın – üstünü vurmadım. Bu gün də xrustal vaza yoxa çıxıb. Sabah da yəqin ki, məni satacaqşan! Buna kim dözər? Səninki səndə, mənimki məndə. Xudahafiz!

Sevda uşağı da götürüb ağlaya-ağlaya gedir. Mezi pəncərə şüşəsini sındırıb venalarını kəsir, qan axır. Məsmə xanım çığırır, haray salır. Mezi qaçıb gedir. Səsə qonşu – Nəcibə müəllimə gəlir.

Nəcibə müəllimə – Məsmə bacı, o nə səs idi elə? Yenə nə olub?

Məsmə xanım (*yorğun*) – Nə bilim, ay Nəcibə müəllimə? Yenə Məzahirin dəliliyi tutub, venalarını kəsir! Gəlinlə sözləşdilər, o da uşağı götürüb getdi dədəsi evinə.

Nəcibə müəllimə – Sevda yaxşı qızdı, onda bir günah görmürəm. Onun yerinə kim olsa, elə edərdi. Bir ildi sizin evdən qeylü-qal kəsilmir. Çalışıb buna son qoymaq lazımdı! Ailəni dağıtmaq asan iş deyil.

Məsmə xanım – Bəs mən başıdaşlı nə edim? Məzahirin öhdəsindən necə gəlirəm?

Nəcibə müəllimə – Hər şeyin bir yolu, yolağası olur. Məsmə bacı, sən onu apar qoy Narkoloji dispanserə, müalicə elətdir, yoxsa Məzahir arada məhv olacaq, hamıdan çox yanan da sən olacaqsan! Ona heyfim gəlir, cavandı, özü də pis uşaq deyil.

Məsmə xanım – Yəni deyirsən Məzahir təzədən adam olub adamlar cərgəsinə qoşulacaq? Gözüm elə qorxub ki, heç inanmağım gəlmir.

Nəcibə müəllimə – Niyə ki? Qasım müəllimin oğlu səninkindən betər idi. Aparıb müalicə elətdirdilər, indi, maşallah, gül kimidi!

Bizim sinif müəllimələrindən birinin əri də narkoman idi. Yazıq üç ildi getmişdi, hələ də qız idi! (*Qulağını çəkir*) Onu da apardırdı xəstəxanaya, Vaqif həkimin yanına, müalicə olundu, indi, maşallah, özü uşaq göz-ləyir, əri də ta heroinə baxmır, işləyir, çörək qazanır. Sən ümidivi itirmə, oğlunu apar qoy Narkoloji dispanserə.

Məsmə xanım – Ay səni xoş xəbər olasan, Nəcibə müəllimə! Əgər Məzahir müalicə olunub düzəlsə, ömür boyu sənə minnətdar ollam!

Nəcibə müəllimə – Məsmə bacı, mən sənin yerinə olsam, əvvəlcə bir Qasım müəllimin arvadı Səmayə xanım ilə söhbət edərdəm.

Məsmə xanım – Çox düz deyirsən, Nəcibə müəllimə. Onda qoy Səmayə bacı ilə bir “ağız-ağıza dəyim”, sonra. Görüm, o nə məsləhət görür?

Nəcibə müəllimə – Neynək, «məsləhətli don gen olar».

Məsmə xanım – Ay Nəcibə müəllimə, Məzahir bizi hamının yanında gözükölgəli eləyib, borcluların əlindən heç bilmirəm hara baş götürüb qaçam. O qədər borc yığışib ki! İndi “itə də bir əppək borcumuz var”. Bu dörd divardan başqa heç nəyimiz qalmayıb, məcbur bu evi satmalıyam, başqa çarəm yoxdu. İstəyirəm bu evi satıb borcları qaytarım, sonra da şəhərin kənarında bir xosək* alım... Nə deyirsən?

Nəcibə müəllimə – Sən nə danışırısan ay Məsmə bacı? Heç belə evi də satmaq olar? Bu ev axı, Aslan müəllimdən yadigardı.

Məsmə xanım (*acizənə*) – Çarəsizəm, ay Nəcibə müəllimə, çarəsizəm! Vallah, başqa bir çıxış yolu tapa bilmirəm, nə edim? (*Pauza*) Elə dərdə ki, çəkirəm, bu dərdi dağa yükləsən, dağ da dözməz ki, mən dözüürəm. Axırncı dəfə nə vaxt gülmüşəm – yadımdan çıxıb. Deyir: “Danışmaqdan dilim quruyub, aqlamaqdan gözüm”.

Nəcibə müəllimə – Bədsuyum olma, bircə sən deyilsən ki, bu dərdi çəkən... Sən Allahdan səbr dilə. Özü də dur ayağa, get Səmayə xanımgilə, “günü günə satma”.

Gedirlər.

Pərdə

Dördüncü pərdə

*Xaş-xaşın “göz yaşını” bir dəfə içən,
Öz göz yaşını ömür boyu içər.*

Deyim

Həkim kabineti. Kabinetdə divan, kreslo, kitab şkafı, kuşetka, seyf, televizor, böyük yazı masası və s. qoyulub. Həkim ağ xalalda yazı masası arxasında oturub nə isə yazır. Qapı açılır, Məsmə xanım daxil olur. Həkim ayağa qalxıb ona kresloda oturmaq üçün yer göstərir. O oturur.

Məsmə xanım – Salam, həkim.

Vaqif həkim – Əleykə salam. Xeyir ola, xala, nə yaxşı?

Məsmə xanım – Heç soruşma, xalan sənə qurban! Bir oda düşmüşəm, “götürürəm əlim yanır, qoyuram yer”. Nə ölən kimi ölə bilirəm, nə qalan kimi qala. Allah baiskarın evini yıxsın, yıxdı mənim evimi! Xəcalətdən xeyrə, şərə də gedə bilmirəm. *(Pauza.)* Oğlumun gül kimi arvadı, ay parçası kimi uşağı... İndi nə evə baxır, nə eşiyə baxır. Bilmir ki, ailəsi hardadı, uşağı harda? Yanıram, külüm çıxır! Dərdim çoxdu, həkim, açıb-bükə bilmirəm, dost var, düşmən var. Allah heç kimi övladla imtahana çəkməsin, çətindi, çəkmək olmur!

O gün tutmuşdular, Allah heç kimə göstərməsin! Bir müsibətlə onu qurtardıq, ta soruşma – dərimizi soydular e, dərimizi...

Beş-altı gün ara verdi, indi yenə başlayıb... İndi bilmirəm ki, nə edim? Lap başımı itirmişəm! *(Doluxsunur)*

Vaqif həkim – Mən belə başa düşdüm ki, oğlunuz narkotik qəbul edir?

Məsmə xanım – Hə, hə, balamı salıblar narkotikə, həkim. Heroindi, nədi, ona düşüb... Qonşumuzun oğlu da heroinə qurşanmışdı. Onu keçən il Siz qurtarıbsız. İndi, maşallah, düzəlib.

Vaqif həkim – Kimdi qonşunuz?

Məsmə xanım – Pərviz, Qasım müəllimin oğlu.

Vaqif həkim – Hə, tanıyıram. Düzdü, onu mən müalicə etmişəm. İndi necədi?

Məsmə xanım – Yaxşıdı, heç kimə qoşulmur, işləyir, ailəsinə saxlayır. Anası bilsəz Sizə nə qədər dua edir? Elə bura gəlməyi də o məsləhət gördü. Məni çevir balalarımın başına. Məzahiri də Pərviz kimi elə, ver əlimə.

Vaqif həkim – Xala, danışın görüm, oğlunuz nə vaxtdan narkotikə başlayıb? Burnuna çəkir, yoxsa iynə vurur?

Məsmə xanım - İynə vurur, başıya dönüm, iynə. Allah o iynə çıxardanın evini yıxsın! Gündə dörd-beş dəfə vurmasa, deyir: “Ana, bağrım çatlayar”. Tutulandan sonra çox danladım, deyir: “Ana, bezmişəm, az qalırım özümü öldürəm!” Deyir: “Mənə kömək elə, bir qələtdi eləmişəm. Çıxandan sonra bir daha eləməyəcəm”. Mən də anayam, nə edim? Deyirəm: “Cavandı, birdən özünə qəsd edər, qalaram yaman günə”. Ondan sonra onun uşağına, ailəsinə kim baxacaq? Onsuz da ailədə başı-papaqlımız bircə elə Məzahirdi... *(Pauza)* Həkim, Məzahir bizi quru yurdda qoyub. Bizim topdağıtmaz evimiz var idi. Evdə nə vardisa, Məzahir hamısını daşıyıb dəyər-dəyməzinə verib narkotikə. Ta satılası bir şeyimiz də qalmayıb! *(Pauza)* Ətraf dükanların hamısına borcluyuq. Gündə bir adam borca gəlir. Evdə otura da bilmirəm!

Mənim yoldaşım həmişə karlı yelərdə işləyib. On il raykomun birinci katibi olub, son vaxtlar da tikinti idarəsində rəis idi. Bəlkə tanıyasız: Aslan Süleymanov. Allahdan gizli deyil, sizdən nə gizlədim, atası onun belə-belə əməllərinə dözə bilmədi, ürəyi partladı, öldü... *(Ağlayır)* Ürək buna necə dözsün?

Vaqif həkim – Aslan müəllimi tanıyırdım. Allah ona rəhmət eləsin, yaxşı kişi idi. Hmm... Demək, bu onun oğludu? Yaxşı, xala, bəs oğlunuz indi haradadı?

Məsmə xanım *(ağlaya-ağlaya, ucadan)* – Heç bilirəm hansı cəhənnəmdədi? Yenə qoşulub üzünü mürdəşir yumuş Cibişə, görən, hara baş alıb gedib? Üç-dörd gündü evə-eşiyə də gəlmir, harada yatır, harada durur, anası ölmüş, nə yeyir, nə içir – bilmirəm. Elə də arıqlayıb ki... Bir dəri, bir sümükdü. Belə getsə, öləcək... *(Gözünün yaşını silir)* Məzahir qabaqlar bir gözəl, bir gözəl oğlan idi: hamı onun aqlını, qanacağını, qabiliyyətini deyirdi. Elə də əliaçıq idi ki! Yetənə əl tuturdu, kömək edirdi...

Qonşuluqda Abdulla adında bir oğlan var, hamı ona Qara deyir, Məzahirlə uşaqlıqdan dost olublar. Beş-altı il bundan qabaq onunla iş qurdu, pul qazandı, maşın aldı, özünə Bakıda ev aldı. Bu zəhrimara düşəndən sonra ev də getdi, maşın da, iş də! Bütün dostları da, Qara da başından dağıldılar. Qara deyir: “Məsmə xala, narkomana etibar olmaz, kim onunla işləyər ki? Narkotiklə qurtarsın, xətri nə istəyir eləyim onunçün” *(Uzun pauza)*. Həkim, indi Qara dönüb olub Abdulla müəllim. O, özünə ikimərtəbəli bir imarət saldırıb ki, iki göz istəyir tamaşa eləyə! Onun anasına Qara Fatma deyər-dilər, onun-bunun işini görərdi, xalça-palazını yuyardı. “Ağ gün adamı ağardar, qara gün qaraldar”, – deyiblər.

İndi o Fatma bir ağ ət gətirib ki, görən onu tanımır. Yaslara da gündə bir təzə paltar geyib gələr. Qara anasını elə saxlayır, amma mənimki?! “Kiminin əvvəli, kiminin axırı”. Ehh... Bəs, mən indi nə edim? Mənə bir məsləhət verin, həkim.

Vaqif həkim – Məsmə xala, Məzahiri təcili buraya gətirmək lazımdı. Onu axtarın, tapın, xəstəxanaya gətirin, yoxsa gec olacaq!

Məsmə xanım – Düzdü, doktor. Gedim qardaşım oğluna yalvarım, onu axtarıb tapsın, bir al-dillə bura gətirsin. Görəsən, o hara baş alıb gedib? Siz Allah, məni bağışlayın. Məsmə xalan dərdlidi, “dərdli söyləgən olar”.

Gedir. Əlində balaca dəri çanta olan gözüklü bir kişi kabinetə daxil olur.

Müxbir (tez-tez danışır) – Salam, gəlmək olar?

Vaqif həkim – Salam, olar.

Müxbir – Mən radiodan gəlmişəm, müxbirəm. Tanış olaq: Səməd Kərimbəyli.

Müxbir həkimə yaxınlaşır, onlar görüşürlər.

Vaqif həkim – Xoş gəlibsiz, əyləşin.

Səməd Kərimbəyli – Sizdən narkomaniya mövzusunda müsahibə götürmək istəyirəm. Vaxtınız var?

Vaqif həkim (gülümsəyir) – Taparıq. Sizi konkret nə maraqlandırır?

Səməd Kərimbəyli – Mən narkomaniya ilə bağlı bir neçə sual hazırlamışam. Sizin icazənilə cavabınızı diktofona yazmaq istəyirəm. Olar?

Müxbir diktofonu masanın üstünə qoyur. Həkim danışmaq üçün hazırlaşır: boğazını arıtlayır, kreslodə dikəlib oturur, qalstukunu düzəldir.

Vaqif həkim – Olar, mən hazır.

Səməd Kərimbəyli – Hörmətli dinləyicilər, mən Narkoloji dispanserdəyəm. İndi dispanserin baş həkimi Vaqif Əlixanlı ilə söhbət edirik. *(Həkimə müraciətlə)* Narkomaniya tibbi və sosial problemdir. Tibbi problem nədir?

Vaqif həkim – Narkotik maddələr ürəyin yığılma qabiliyyəti olan liflərini məhv edir, damarları daraldır, qanı laxtalandırır. Axırda qanın hərəkəti ləngiyir, toxumalarda oksidləşmə-bərpa prosesi pozulur;

– Qaraciyərdə narkotikin zərərli təsiri nəticəsində əvvəlcə hepatit, sonra isə sirroz inkişaf edir. Qeyd etmək lazımdır ki, narkomanlar arasında qaraciyərin C virus hepatiti geniş yayılıb ki, bu xəstəlik də müalicəyə çox çətin tabe olur;

– Böyrəklərin fəaliyyəti qənaətbəxş olmur. Cinsi sfera elə zədələnir ki, narkomanlar arasında impotensiya bir problem kimi durur;

– Narkotikin zərərli təsirindən immun sistemi zəifləyir, nəticədə, infeksiyon xəstəliklərə tutulma asanlaşır və ağciyərlərdə vərəm baş qaldırır;

– Həzm və endokrin sistemin işi pozulur. Bu pozğunluqlar öz növbəsində digər sistemlərə də mənfi təsir edir;

– Qəbul edilən hər bir porsiya narkotik, ya alkoqol azı 1000-2000 beyin hüceyrəsini məhv edir. Narkotik maddələr beyini “qurutduğu” üçün kəskin nevrasteniyaya və psixi xəstəliklərə çox rast gəlinir;

– Narkomanlar arasında QİÇS (SPİD) və zöhrəvi xəstəliklər geniş yayılıb ki, onlardan birincisi sağalmaz, ikincisi isə təhlükəli xəstəlik sayılır.

Bir sözlə, sanki narkomanların boynundan xəstəliklərdən hörülmüş qorxunc bir çələng asılmış olur.

Səməd Kərimbəyli – Bəs sosial problem?

Vaqif həkim – Narkotik maddələr təkcə insan orqanizmində patologiyalar əmələ gətirmir, o, sosial sferada da pozğunluqlar törədir. Harada narkotik varsa, orada müflisləşmə, müxtəlif cinayətlər, boşanma, pozğun həyat, yol-qəza və bədbəxt hadisələr, yanğın, ağır xəstəliklər, cavan yaşda ölüm, qüsurlu doğulmuş uşaq və s. var.

Onlar işləmir, avara gəzir və tüfeyli həyat sürürlər.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, narkomanın acı taleyi və dözülməz əməllərinə biganə qala bilməyən yaxınları ya ağır xəstəliklərə (iflic, infarkt, xərçəng, diabet və s.) tutulur, ölür, bəzən də özlərini öldürürlər. Heroin ailəvi qırğın silahına çevrilir.

Hərtərəfli maddi və mənəvi düşkünlük (depressiya) vəziyyətində olan və acınacaqlı həyatından bəzən bədbəxt narkoman isə çox vaxt “peredoza”* yolu ilə intihara üstünlük verir.

Narkotik maddə qəbulu çoxlu pul tələb edir. Daim artan bu tələbatı ödəmək üçün narkoman pula çevrilə bilən nə varsa (ev, maşın, dükan, daş-qaş və s.), hamısını, hamısını satır və həmin pulu narkotik maddəyə sərf edir. Nəticədə, narkotik maddə qəbulundan əvvəl zəngin olan bir adam sonda var-yoxdan çıxır, müflisləşir və borca düşür.

Səməd Kərimbəyli – Narkomaniya kriminal aləmə necə təsir edir?

Vaqif həkim – Narkomanın beynində daim bu fikirlər dominantlıq edir: “Pul tapım, “mal” tapım, “mal” bişirim, “mal” vurum, pul tapım, “mal” tapım, “mal” bi-

şirim, “mal” vurum”. Onun qəlbi, canı və cibi bu fikirlərə tabe olub, onların diqtəsi ilə hərəkət edir. Belə adamlar cinayət etməyə çox meyilli olurlar. Ona görə də, ölkədə törədilən cinayətlərin (oğurluq, xuliqanlıq, dələduzluq, qətl, yol-qəza və s.) xeyli hissəsi narkotik qəbulu zəminində baş verir. Özü də bu pay getdikcə artmaqdadır...

Səməd Kərimbəyli – Narkomanlarda şəxsiyyət və əxlaq necə dəyişir?

Vaqif həkim – Narkotik maddə qəbulu onların əxlaqını pozur, şəxsiyyətlərini alçaldır; təcridən yaxşılıq pisliklə, xeyirxahlıq bədxahlıqla, sədaqət satqınlıqla, əməksevərlik avaraçılıqla, dürüstlük nadürüstlüklə, dostluq hissi xainliklə, bir sözlə, insana xas olan bütün əxlaqi gözəlliklər vəhşi bir çirkinliklə əvəz olunur. Belə adamlar ailədən, qohum-qardaş və dostlardan soyuyur, onlardan yan gəzir, əvəzində özləri kimi namussuz və şəxsiyyətsiz məxluqlarla yoldaşlıq edirlər.

Narkotik olan yerdə böyük-kiçik olmaz, xətir-hörmət qalmaz.

Səməd Kərimbəyli – Hansi zahiri və davranış dəyişikliyi narkotik maddə qəbulundan şübhələnməyə əsas verir?

Vaqif həkim – Narkomanlar üzü tüklü və səliqəsiz gəzir, gözləri həm sulanır, həm də qəribə şəkildə parıldayır, tez-tez qaşınır, üşüyür, çox tərləyir, asqırır, burunlarından selik axır və s. Onlar arıqlayır və qaralırlar. Narkomanların səsi kobud və xırıltılı olur. Onlar səhərlər sudan qorxub, yuyunmaq istəmir (?), tualetə tez-tez gedib orada çox qalır, şübhəli adamlarla oturub-durur, müxtəlif bəhanələrlə evdən pul tələb edir,

yalan danışır, oğurluq və s. edirlər. Narkotik maddə qəbul edənlər iştahadan düşür, yuxuları pozulur, əhval-ruhiyyələri dəyişkən, özləri isə çox əsəbi olurlar. Narkotik maddələr siqaretə olan “yanğını” artırdığı üçün çoxlu siqaret çəkmə də, onların çöməltmə oturmaları da şübhəli əlamət sayıla bilər. Əgər onlardan şpris, qara qaşığı, ya narkotik maddə tapsanız, yaxud iynə yerləri aşkar etsəniz, mütləq həkim-narkoloqa müraciət edin.

Səməd Kərimbəyli – Davranışı belə şübhə doğuran şəxsin narkotik maddə qəbul edib-etməməsini necə və harada dəqiq yoxlatmaq olar?

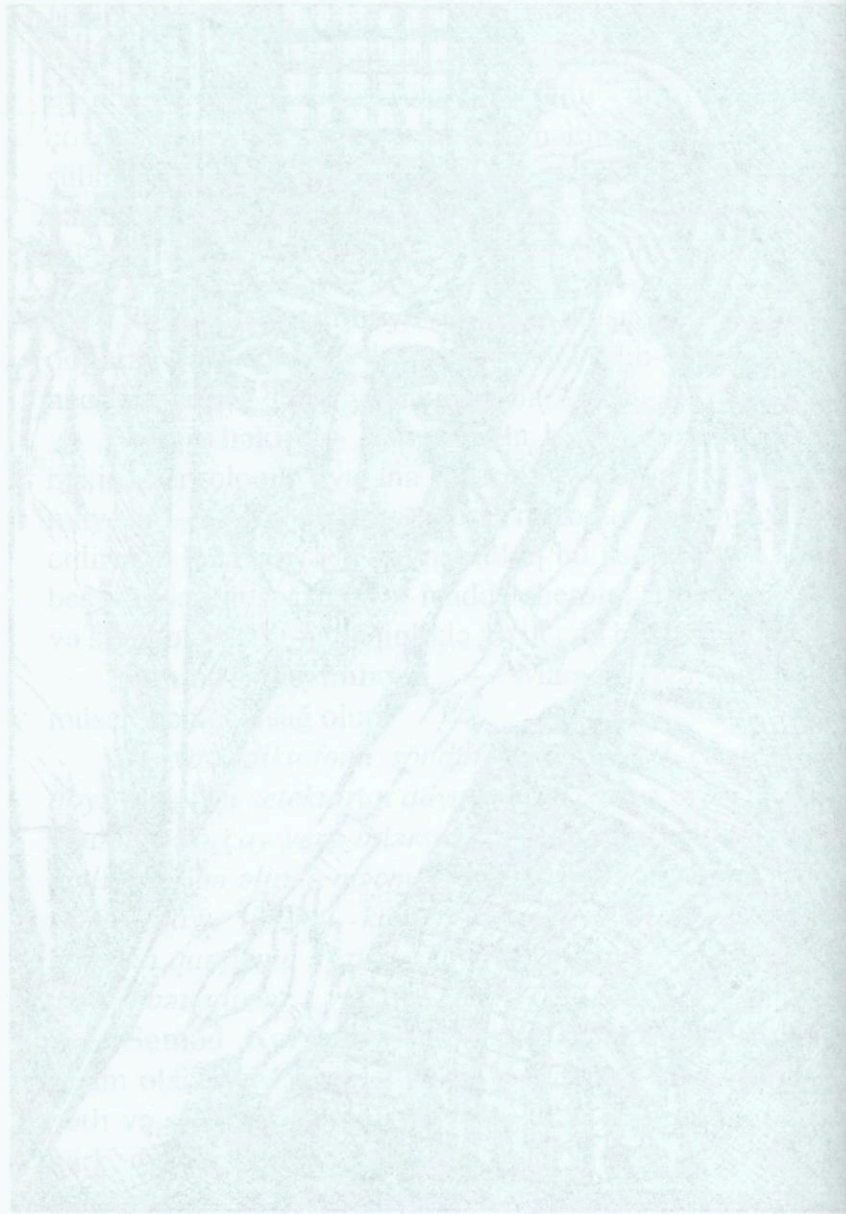
Vaqif həkim – Bunun üçün həmin şəxsi mütləq həkim-narkoloqun yanına aparmaq və onun bioloji mayesini (sidik) ekspress-test metodu ilə müayinə etdirmək lazımdır. Həkim-narkoloq bu üsulla onun son beş gündə hansı narkotik maddə (heroin, nəşə, kokain və s.) qəbulu faktını dəqiqliklə təyin edə bilər.

Səməd Kərimbəyli – Maraqlı və dolğun müsahibə üçün sağ olun!

Müxbir diktofonu söndürür və onu əl çantasına qoyur. Həkim selektorun düyməsini basır və ora: “Aida xanım, bizə çay verə bilərsiniz?”, – deyir. Tezliklə qapı açılır, katibə əlində məcmeyi kabinetə daxil olur. O, iki stəkan çayı, limonu, konfet və qənd qabını müxbirlə həkimin qarşısına düzüb çıxır. Həkimlə müxbir çay içə-çə söhbət edirlər.

Səməd Kərimbəyli – Vaqif həkim, Sizdən bir ricam olacaq. Mənim işdə bir dostum var, çox qabiliyyətli və savadlı adamdır. Bu yaxınlarda öyrənib ki, oğlu narkomandı. Özü də oğlunu üç aydır nişanlayıb. Deyir: “Gecələr yerimə elə bil qor dolur, yata bilmirəm. Əgər

qız tərəfi bilsə, nişanı qaytaracaq, biabırçılıq olacaq!” Özünüz bilirsiniz ki, bizdə narkomana necə baxırlar? Biləndə ki, bura gəlirəm mənı qırağa çəkib yalvardı ki, “sən Allah, həkimə de, bir əlac eləsin!” Yazıq elə bir günə düşmüşdü ki, mən onu on beş ildə heç vaxt o vəziyyətdə görməmişdim. Ona yazığım gəldi. Görünür, bu ağır dərddi...

Vaqif həkim – Özü də çox ağır bir dərd... Evində narkoman olmayan onun nə demək olduğunu bilə bilməz! Oğlu narkoman olan elə valideyn tanıyıram ki, övladına Allahdan bircə ölüm arzulayır! Nə isə... Səməd müəllim, Siz dostunuza deyin ki, oğlunu mütləq müalicə etdirsin, mütləq! Özü də həkim-narkoloqun rəhbərliyi ilə.

Həkim masanın üstündən vizit kartını götürüb müxbirə verir.

Vaqif həkim – Artıq Sızdə mənim iş və mobil telefonlarımlın nömrələri var. Qoy, dostunuz mənə zəng etsin, danışaq. Əgər oğlan özü tərgitmək istəməsə, onu məcbur etməklə bir şeyə nail olmaq mümkün olmayacaq. Mən istəyirəm ki, dostunuz bunu qabaqcadan bilsin, yaxşı?

Səməd Kərimbəyli – Aydındır. Sizin sözlərinizi və telefon nömrənizi dostuma çatdıraram. Məsləhət və çay üçün sağ olun!

Həkim müxbirlə görüşüb onu qapıya qədər yola salır. Kabinetə bir qadın daxil olur.

Leyla – Salam, həkim, mən yoldaşımdan ötrü gəlmişəm.

Vaqif həkim – Salam. Sizin problem nədi?

Leyla – İçir.., gecə demir, gündüz demir, içir. İçməyəndə adamdı, ailəsinə, uşağına yaxşı baxır,

hamıya yanımlıdı. İcməsə, «quzu»du, «mələsə əti yeyilər». Amma elə ki, içdi... üzünü görmə! Gərək biz evdən qaçaq! Evi vuracaq, dağıdacaq... Məndə ana qoymur, dədə qoymur, söyüb yamanlayır. Uşaqlar da, qonşular da beziblər ondan. Mən heç, ailəsi-yəm, birtəhər dözüərəm. Deyirəm: «Bəs, uşaqların günahı nədi?» Sizdən də üzüqaralıq edirəm, üç uşağım var: ikisi qızdı, biri oğlan. Qızlarım yekəlib, bu gün-sabah ərə getməlidirlər. Ay doktor, sən də mənim qardaşım, indi kim alkaşın qızını alar? Oğlum da təzə əsgərlikdən gəlib. Atasının bü əməllərinə dözə bilmir. Deyir: «Mama, baş götürüb evdən gedəcəm!» İndi qalmışam yaman günə! Uşaqlar da, mən də əsəbi olmuşuq. Axı, nə qədər yalvar-yapış etmək olar, nə qədər sıxılmaq olar, nə qədər ağlamaq olar?

Vaqif həkim – O çoxdan içir?

Leyla – Biz iyirmi beş ildi ki, ailə qurmuşuq. Bu iyirmi beş ilin azı iyirmi ilini o hər gün içib, hər gün içib... Mən bəxtiqara bir ağ gün görməmişəm. Uşaqlarım qonşunun evində, ağac altında yatıblar – elə böyütmüşəm onları. Nə isə... Axır vaxtlar da, ay doktor, elə bil, onun başı xarab olub. Özü ilə danışır, gah deyir: «Qoymayın, məni güdürlər, tutacaqlar», gah məndən şübhələninir, gah da qonşulardan. Bir də görürsən qaçıb girdi kravatın* altına. Deyirəm: «Elə niyə eləyirsən?». Deyir: «Qorxuram».

İndi onün özünü də gətirmişəm, eşikdə gözləyir. Deyirəm: «Ya ölsün, ölüsünü aparım, ya dirisini». Belə yaşamaq daha mümkün deyil. Özü də qoca deyil e, cəmisini qırx doqquz yaşı var. Amma görə elə bilər

o, yetmiş yaşlı qocadı. Hələ mənimlə yanaşı gedəndə çox adam elə bilir ki, o mənim atamdı.

Vaqif həkim – Xanım, Siz xəstəni aparın qəbul şöbəsinə. Oradan da stasionara qoyarlar. Görünür, xəstə ağır xəstədi, amma biz nə lazımsa edərək, narahat olmayın.

Leyla – Sağ olun, doktor, Allah balanızı saxlasın.

Gedir.

Pərdə

Beşinci pərdə

*Hər şeyə çarədi – «qarə»,
«Qarə»yə yoxdu çarə.*

Müəllif

Xəstələr üçün palata. Dörd çarpayı, tumba, televizor və maqnitofon qoyulub. Çarpayıların ikisində xəstə var. Onlar həzin musiqiyə qulaq asırlar.

Üçüncü xəstə – Mezini tibb bacısı qoluna girib gətirir.

Mezi özünü çarpayıya tullayır, ağrıdan qıvrılıb açılır, zarıldaıyır. Əlini gah başına, gah dizinə vurur, gah da saçını yolur. Birdən yerindən sıçrayaraq tullanır, ora-bura qaçır və nə edəcəyini bilmir... Həkim palataya daxil olur.

Mezi (*təngnəfəs*) – Ağrıdan ölürəm, doktor, tez olun, bir tramal* vurun, dözə bilmirəm!

Vaqif həkim – Günay, Adilə xanımdan bir ağrı-kəsici götür, gəl, xəstəyə vur. Tez ol!

Mezi (*çıgırır*) – Sümüklərim sınır! Başım çönür, özümü doğramaq istəyirəm!

Tibb bacısı çıxır və tezliklə əlində şpris geri qayıdır, damara iynə vurmaq üçün onun venasını axtarır, tapa bilmir. Mezi ağrıdan yerində dura bilmir, çapalayır.

Vaqif həkim (*ucadan*) – Sakit ol, sakit ol! İmkan ver, iynəni vuraq.

Həkim Mezinin qolundan tutur. Tibb bacısı onun yuxu venasına iynə vurur: xəstə sakitləşir.

Günay – Doktor, indi bir çətinliklə damarına düşdüm, sabah nə edəcəyəm – bilmirəm. Damar yoxdu!

Vaqif həkim – Görürəm. Damar tonusdan düşüb, divarı qalınlaşıb, hər yeri göyərüb, döyənəkdi. Görək körpücükaltı venaya kanyula qoyaq.

Həkim cib telefonunu çıxarır və nömrə yığır.

Alo, Zakir həkim, salam, necəsən? Sağ ol. İndicə heroin narkomaniyası ilə bir ağır xəstə gətiriblər. Onun körpücükaltı venasına kanyula qoymaq lazımdı. Nə vaxt bura keçə bilərsən? Yaxşı, onda gözləyirəm. Sağ ol.

Həkim xəstənin təzyiqini ölçür, nəbzini tutur. Ürəyinə və ağciyərlərinə qulaq asır. Qarnını əllərilə palpasiya edir. Axırda xəstənin dizlərinə və qollarına çəkilə vurub reflekslərinə baxır.

Mezi (*qayğılı səslə*) – Doktor, necədi vəziyyətim?

Vaqif həkim (*ağır-ağır*) – Açıqı, vəziyyətin yaxşı deyil... Səndə ekstrasistolıya var, əzizim, nəbzın isə dəqiqədə 116 dəfə vurur. Arterial təzyiqin 80/40 mm civə sütunudu. Qara ciyərin 8 sm böyüyüb, ağrılıdı – bu, yaxşı əlamət deyil. Reflekslərin də çox güclənib. Sabahkı müayinələrdən sonra sənın xəstəliyinin ağırlıq dərəcəsini daha dəqiq müəyyən edə biləcəyik.

Viloş (*burnunda danışır*) – Doktor, birdəfəlik de ki, ona «kapremont»* lazımdı da!

Əbili (*özünəməxsus ləhcə ilə*) – Deyir: «Kor kora «kor» deməsə, bağı çatlar!»

Vaqif həkim – Nə vaxtdan başlamısən?

Mezi – Üç ildi.

Vaqif həkim – Gündə nə qədər heroin qəbul edirsən?

Mezi – O baxır günə... Gün olub bir qram, gün olub üç qram heroin vurmuşam, gün də olub bir-iki «çət».

Vaqif həkim – Aha. Yuxun necədi?

Mezi – Pis. Gecələr yata bilmirəm. Səhərə yaxın bir-iki saat yatam, ya yatmayam. Yatanda da qarmaqarışlıq yuxular görürəm.

Vaqif həkim – Əsəblərin necədi?

Mezi – Onu demə, çox əsəbiyəm e, çox.

Vaqif həkim – Bəs cinsi fəaliyyətin?

Məzahir başını aşağı salır, dinmir.

Vaqif həkim – Neçə yaşın var?

Mezi – İyirmi beş.

Vaqif həkim (*zarafatlyana*) – O barədə rəqəmlərin yeri deyəsən, dəyişik düşüb: sən bu vəziyyətin əlli ikiyə uyğun gəlir... Yaxşı, gündə nə qədər siqaret çəkirsən?

Mezi – Narkotikə başlamamışdan qabaq bir qutu mənə iki-üç gün bəs edirdi. İndi isə gündə üç-dörd qutu görmür. «Mal» vurandan sonra adamın ürəyi elə siqaret istəyir ki!

Vaqif həkim – Siqareti neçə yaşdan çəkirsən?

Mezi – Onuncu sinifdən.

Vaqif həkim – Bəs nəşəni?

Mezi – Elə o vaxtlardan... Əvvəlcə ayda bir-iki dəfə çəkirdim. Universitetə girəndən sonra artırdım, başladım hər gün çəkməyə. Elə olurdu ki, gecələr nəşə çəkməyəndə yuxum gəlmirdi, yata bilmirdim.

Vaqif həkim – Dərmanlarla aran necədi?

Mezi – Nə bilim? Son vaxtlar heroinə pul çatmayanda diazepamdan, çiklodoldan-zaddan atmışam.

Vaqif həkim – Aydını. Demək, səndə həm heroin narkomaniyası, həm tabakomaniya, həm də dərman toksikomaniyası var. Sən vəziyyətin necə ciddi olduğunu başa düşürsən? Köhnə həkimlərdən biri deyib ki, «biz üç nəfərlik: mən – həkim, sən – xəstə, o – xəstəlik. Əgər

xəstə həkimin tərəfinə keçsə, biz iki olarıq, xəstəlik tək qalar və biz ona qalib gələrik! Yox, əgər xəstə xəstəliyin tərəfinə keçsə, onda həkim təklənər və xəstəliyə qalib gələ bilməz». Əzizim, sənin qarşında iki yol var: ya müalicə olunub düz yola qayıtmalısan, ya da narkotikin dalınca getməlisən. Üçüncü yolun yoxdu! Narkotik isə adamı hara aparıb çıxarır – bunu özün məndən də yaxşı bilirsən. Narkotik qəbul edən hər bir şəxs evə iki dəst paltar alıb qoymalıdı: biri kəfəndi, o biri isə dustaq paltarı, çünki o paltarlardan birini tezliklə geyməli olacaq. Bildin?

Mezi – Doktor, mən bu həyatdan bezmişəm, özü də heroindən iyənirəm! Fikrim müalicə olunub çıxmaqdı. Sizdən xahiş edirəm ki, nə lazımsa eləyin, məni bu bəladan qurtarın! Ömrüm boyu sizə minnətdar olaram.

Vaqfi həkim – Mən də, dispanserin tibbi personalı da əlindən gələni edəcək. Sənin vəzifən isə narkomanlarla əlaqəni birdəfəlik kəsməkdir! Əgər səndən şübhəli bir şey hiss etsəm, ya testdən çıxmasan, dərhal evə yazacam. Bildin? Gəl, “şərti şumda kəsək!”

Mezi – Bəli, doktor. İnşallah, elə şeylər olmaz! Mən buraya müalicəyə gəlmişəm.

Vaqif həkim – Bu təkcə müalicə məsələsi deyil. Bu, həyatla ölümün, Xeyirlə Şərin mübarizəsi məsələsidir. Bunu daim yadda saxla. Günay, Məzahiri sabah hərtərəfli yoxlamaq lazımdı: sidiyin, qanın analizi, hepatit C-yə, bir də QİÇS-ə görə müayinə, ağciyərlərin rentgenoqrafiyası. Sonra... Simuzər xalaya de, qoy, Məzahirin sanitar təmizliyinə bir baxsın.

Günay – Baş üstə, doktor.

Zakir həkim daxil olur. O, xəstədən köynək və maykasını çıxarmağı xahiş edir. Həkim körpücük sümüyünün yanını novokainlə keyləşdirir. Tibb bacısı sistemi çarpayının yanına gətirir və kanyulaya sancır. Maye gedə-gedə Günay bir neçə iynəni sistemin rezin hissəsinə vurur. Vurulan iynələrin təsirindən Mezi yuxuya gedir. Digər xəstələr Meziyə yaxınlaşır və tamaşa edirlər.

Viloş – Doktor, mən bunu tanıyıram. Atası son vaxtlar tikinti idarəsinin rəisi idi, keçən il öldü. Şahab məhləsində qalırlar. Üç ildi «şəpləyir»*. Cibişlə bir «kruq»*durlar. Özü də bizim məhlədən qız alıb.

Əbili – Deyəsən, bir yerdə çox olubsuz?

Viloş – Yox. Onun «kruq»u ayrı, mənimki ayrı. Mən çəkəniyəm, o, iynəyə oturub. Mən ömrümdə iynəyə yaxın getməyəm. İynə kişi işi deyil!

Əbili – Ə, nə fərqi var, iynə vurdun, ya nəşə çəkdin? Narkotik elə narkotikdi da. «İlanın ağına da lənət, qarasına da»...

Viloş – Fərqi çoxdu... Sən elə şeyləri bilməzsən. Nəşə elədi ki, olanda çəkirsən, olmayanda yox. Nəşə narkotiklərin «şah»ıdı! Özü də mən «zloy»* narkoman olmamışam. Belə də... Bala-bala çəkmişəm özüm üçün. Şofer babayam, on ildi işləyirəm, hələ bir dəfə də olsun Viloş ustanın əlindən xəta çıxdığını görənlər olmayıb.

Əbili – Ə, niyə yalan danışırısan? Dörd il bundan qabaq körpüdən çaya kəllə vuran kim idi?

Viloş (*mızıldayır*) – Əşşi, o da bir iş idi oldu.

Əbili – Bə keçən ay «avariya»* eləyən kim idi?

Viloş – Əh! Nə bilim? Uşaqlar bir “baş”* “mürşüdü”* nəşə vermişdilər – ondan sonra oldu. Sən də, əl çək də məndən.

Günay – “Yalançının şahidi yanında olar”.

Vaqif həkim – And içsə də Qurana, İnanma narkomana.

Gülüşürlər.

Viloş – Bə sənin əlivə nə olub?

Əbili – Sexdə «stanoka»* düşüb.

Viloş – Görürsən, qəzavü-qədər olanda olur.

Əbili – Qardaş, mən danmıram ki! İçmişəm, «piyan»* olmuşam, əlim «stanoka» düşüb. Deyirəm, yəni: «əyri oturaq, düz danışaq».

Vaqif həkim – Viloş, sən dörd-beş gündən sonra burdan çıxırsan. İndi özünü necə hiss edirsən?

Viloş – Əla! Yuxum yaxşı, iştaham yaxşı. Özüm də «bomba» kimiyəm. Buradan çıxandan sonra Əshabü-Kəhfə* gedib qurban kəsib tövbə edəcəm. Həvəsdi, bəsdı, ta uşaqlar da böyüyüb. Arvad-uşaq adamın üzünə durur!

Vaqif həkim – And içənlər, pirə gedənlər çox olub, amma əməl edənlər az.

Viloş – Mən o kişilərdən deyiləm, dedim, qurtardı getdi! Tövbə edib nəşəyə əl uzatmaq günahdı, adamı tutar. Əgər çəksəm, heç bu başdan pirə də getməyəm. Mən elə şeylərdən qorxaram, doktor.

Vaqif həkim – Görək də... Göstər kişiliyivi. Sən necə, Əbili?

Əbili (*əllərini yuxarı qaldırır*) – Mən qələt elərəm! Araq mənə elədiyini eləyib, ta nəyim qalıb? Cül kimi sexim vardı, pulum, param, adım, sanım... Şəhərdə iki usta olsaydı, biri mən idim. Alkaşlar başıma qarğa-quzğun kimi yığışardılar. Axşam sexin qabağında bəlkə dörd-beş nəfər məni gözləyirdi, çünki işləyirdim, pulum var idi... Hər gün onlarla «ley-pey»*. Bir də gördüm Leylan düzündə qalmışam. Hanı o dostlar? İndi yanıma

bir qutu siqaret gətirənim də yoxdu! Hələ indi başıma dəyir... Arvad neçə dəfə dedi, eşitmədim. Üstəlik, onu döydüm, söydüm, uşaqları qan-bağır elədim. Axırda arvad bezdi, uşaqları da götürüb getdi... (Pauza) Deyir, böyük oğlum təkər sexində işləyir. Ortancıl çayxanada günəmuзд fəhlədi. Xırda oğlan da bazarda paraşki satır. Kül mənim başıma! (İki əlli başına qapaz vurur).

Vaqif həkim – Xəstəxanadan çıxandan sonra nə edəcəksən?

Əbili – Gedib sexi açacam, işləyəcəm, qapı-pəncərə düzəldəcəm. Sənətim dülgərlikdi də! Sonra ailəmi gətirib saxlayacağam, uşaqları məktəbə göndərəcəm.

Vaqif həkim – Ailənlə rəsmi ayrılımsan?

Əbili – Yoox... Arvad məhkəməyə ərizə verib, amma hələ məhkəmə olmayıb. Doktor, Siz mənə yaxşı bir arayış verə bilərsiniz?

Vaqif həkim – Nə barədə?

Əbili – Yəni mənim müalicə olunmağım barədə. Məhkəməyə verəcəm. Bir də bizimkilər inanmazlar ki, mən artıq içməyəcəm. Siz bəlkə, bizimkilərlə danışasız? Xahiş edirəm, doktor, çox xahiş edirəm.

Vaqif həkim – Nə olar, danışaram. Amma gərək sən də sözüvün üstündə durasan, içməyəsən.

Əbili – Yox, yox, içməyəcəm, içənin atasına lənət! Hələ indiyəcən butulkaya qalib gələn olmayıb, butulka hamıya qalib gəlib! Mən bunu burda başa düşdüm.

Vaqif həkim – Sənə, Əbili, kompleks müalicə, plyus alkoqola qarşı iyrendirici terapiya aparılıb. Effekti də yaxşıdı. Amma son sözü yenə də insan özü deyir. Bilirsən də nə deyirəm? Ailən və qohumların inamını qazanmaq, özünü doğrultmaq üçün sənə hələ çox çalışmaq lazım gələcək.

Əbili – Sizə söz verirəm, çalışacam! Allah qoysa, özünüz görəcəksiz, doktor.

Vaqif həkim – Allah ağzından eşitsin, uşaqların yazıqdı.

Əbili – Doktor, qoy bir söz də deyim, ürəyimdə qalmasın. Mən bura gələncən arağ da içirdim, siqaret də çəkirdim. Sizin sayənizdə arağı da yerə qoymuşam, siqareti də! Demək, bura mənim kimilər üçün əstəğfurrullah, elə pirdi də? Elə deyil?!

Vaqif həkim (*gülə-gülə*) – Yaman dedin, Əbili. Sağ ol!

Həkimlər və tibb bacısı çıxırlar. Səfərlə Qara əllərində meyvə dolu zənbil və bir blok siqaret palataya daxil olurlar.

Qara – Salam.

Viloş – Əleykə salam. Mezinin yanına gəlibsiz?

Səfər – Hə, Məzahirin.

Viloş – Ona iynə vurdular, yatdı, indi oyadaram: Mezi, Mezi, dur, dostların gəlib.

Məzahir gözlərini açır.

Qara – Ə, Məzahir, bu nə gün-dirilikdi? Necəsən? Gör, bir kim gəlib?

Məzahirlə Səfər görüşürlər.

Mezi – Səfər, sən hara, bura hara? Xoş gördük.

Səfər – Xoş günün olsun. Üç gündü ki, Bakıdan gəlmişəm. Dünən Məsmə xala ilə görüşdüm. Səndən çox giley elədi. Arvad yaman düşüb, fikir eləyir, hamısı da sənin üzündən.

Mezi – Bilirəm, başa düşürəm. (*Başını aşağı dikir*)

Səfər – Necədi vəziyyətin?

Mezi – Vəziyyətim... həkim məni yoxladı, sabah da analizlərimi verəcəm. Nə bilim, Səfər, deyəsən, yaxşı deyiləm.

Səfər – Məzahir, məktəbdə əlaçı şagird olubsan, səni məhlədə hamıya nümunə göstərirdilər. Bəs, necə oldu ki, sən narkoman oldun?

Mezi (*köksünü ötürür*) – Heç özüm də bilmirəm... Universitetin üçüncü kursunda oxuyanda Qara ilə birlikdə bankdan kredit götürdük, başladıq işləməyə. Əlimiz də gətirirdi, ayağımız da, pula pul demirdik... Üç il bundan qabaq uşaqlarla Söyüdlü restoranda oturmuşduq, yeyib-içirdik. Dedilər: «Gedək saunaya». O vaxt Sulduz təzə bir sauna açmışdı. Getdik ora. Bir az bilyard oynadıq, saunaya girdik. Orada massajist qızlar var, onlarla məzələndik. Qızlar bizə pivə, arağ gətirdilər. İçdim, gördüm ki, məni tutdu. Dedilər: «Bundan bir şey çıxmaz, gedək «sıxaq»*. Orada dalda bir otaq var, yığışdıq ora, dörd nəfər idik, «poker»* oynadıq. Mənim əlim gətirdi, bunları uddum. Gördüm ki, onlar bir-bir keçirlər o biri otağa. Qayıdanda da hamısı nəşəli, gülə-gülə gəlirlər. Soruşdum ki, «orada nə var ki, hamınız ora gedirsiniz?» Dedilər: «Bilmək istəyirsənsə, özün buyur, bax». Mən o otağa girəndə gördüm ki, Cibiş əlində dolu şpris özünə iynə vurur. Dedim: «Bu nədi?» Dedi: «Heroin. İstəyirsən sən də vur, bunun “kayfi”* bambaşqadı». Dedim: «Axı, mən iynə vura bilmirəm?» Cibiş dedi: «Narahat olma, mən vuraram». Dediyim kimi, həmin vaxt çox kefli idim. Elə kefli başa da mənə iynə vurdular... On-on beş gündən sonra gördüm ki, daha heroinsiz qala bilmirəm...

Qara bilir, mənim o vaxt maddi imkanım çox geniş idi, çünki gecə-gündüz işləyirdim, durmaq yox idi.

Narkotikə düşəndən sonra, inanın, elə olub ki, Cibişə, ya Mazana on-on iki min dollar verib göndərmişəm «kristal mal» dalınca! Sonra heroin məni işdən-gücdən də elədi. Yavaş-yavaş “iynəyə oturdum”*, «mal» olanda günlərlə evdən eşiyə çıxmırdım, iynələnib yatırdım. Necə deyərlər: «İçim, uçum» qaydası ilə yaşayırdım. Gün olub beş-altı dəfə, gün olub səkkiz-on dəfə iynə vurmuşam... İş töküldü qaldı, şəriklərim məndən ayrıldılar. Bir gün gördüm ki, tək qalmışam! Axırda Qara da məndən uzaqlaşdı...

Qara – Özün günahkarsan! Mən sənə neçə dəfə dedim, eşitmədin.

Mezi – Mən səni qınamıram. Sənin yerinə kim olsa idi, elə edərdi. Günahların hamısı məndədi. Daha doğrusu, heroində... Hə, Səfər, yavaş-yavaş başladım dükanları, maşını, Bakıdakı evi satmağa... Bir müddətdən sonra onları da satıb vurdum damara! Axırda, düşdüm borca. Əvvəlcə, beş-altı adamdan borc istədim, verdilər, çünki mənim narkoman olduğumu hələ bilmirdilər. Biləndən sonra, daha heç kim mənə borc pul vermədi. Məcbur oldum ilişdim evə. Evdə nə vardısı, hamısını satdım, ya da heroinə dəyişdim.

Səfər – Bilirəm. Məsmə xala mənə danışib. İndi çox adama borclusan...

Mezi – Elə ona görə də, neçə dəfə istəmişəm özümü öldürəm... Anam, bir də Sevda olmasaydı, indi çoxdan...

Səfər – Gic-gic danışma, ağılıvı başıva yığ! Sənin gözəl ailən var, uşağın var... Sən ölsən, onların taleyi necə olar? Bir düşün... Mən Qara ilə söhbət eləmişəm, ikimiz də sənə kömək edəcəyik. Borcların yarısını mən,

yarısını da Qara ödəyəcək. Müalicədən sonra məsləhətləşib, sənə münasib iş də taparıq.

Mezi (*sevincək*) – Sağ olun e, çox sağ olun! Vallah, qardaş qardaşa belə yaxşılıq eləməz. İkinizə də qurban olum! Allah qoysa, borcunuzdan çıxaram.

Qara – Məzahir, yad adam kimi danışma, biz üçümüz də dost olmuşuq, çörək kəsmişik! Aslan əminin boynumuzda haqqı-səyi çox olub. Pul qazanmağın yolunu da sən mənə öyrədibsən. Mən sənin sayəndə bu mərtəbəyə çatmışam, bunu unutmuram.

Mezi – Sağ ol, Qara! (*Səfərə müraciətlə*) Bəs, sən demədin nə yaxşı gəlibsən? Xeyirdi?

Səfər – Bəli, xeyirdi. Bakıda bizim uşaqlar dedilər ki, “oxuduğunuz məktəb pis vəziyyətdədi, gəlin oranı təmir edək, düzəldək”. Mən də pul qoydum, məktəbi «kapital»* təmir elətdirdik, «sportzal»* tıkdirdik, «otopleniya»* çəkirdik. Qara da burada işlərə nəzarət elədi, on günə açılışdı. Çimnaz müəllimə elə sevinir ki, gəl görəsən! Zarafat deyil, şəhərdə ən yaxşı məktəb indi bizim məktəbdə.

Mezi – Orada çoxdan təmir gedir?

Qara – Altı ay olar.

Mezi – İşə bax ki, bu altı ayda orada təmir getməyindən xəbərim olmayıb! Halbuki, acqarına gündə iki-üç dəfə oradan keçirdim. (*Pauza. Təəssüflə*) Narkoman bilməz gün nə vaxt çıxar, nə vaxt batar, güllər nə vaxt açar, nə vaxt solar. Ehh...

Qara – Bir xoş xəbər də var.

Mezi – Nədi?

Qara – Səfər evlənin.

Mezi – Səfər, səni təbrik edirəm, xoşbəxt ol!

Səfər – Sağ ol! Məzahir, mən toy günümü bir həftə də uzatdım ki, sən sağalıb ayağa qalxasan, toyda iştirak edəsən. Mənim soldışım Qaradı, sağdışım da sən olmalısən.

Mezi – Siz məni yaman sevindirdiz, ruh verdiz! Allah ikinizi də sevindirsin.

Viloş – Bax, əsl dost belə olar, e! O gün biri gəlib ki, «Viloş, ölməmişəm ki, «ağ» da var, «qara»* da var, hansını istəyirsən?» Dedim: «Qardaş, mən bura müalicəyə gəlmişəm, gəlməmişəm ki, «xorrayıb»* yatam?» Qayıtdı, çıxdı getdi.

Əbili – Mezi, belə dostların qabağında iynə vursan, sən ən «posledni»* adam olarsan.

Səfər – Məzahir, sən müalicə ol, buradan kişi kimi çıx! Bizim iş çoxlu işimiş var, gedək onların dalınca. İndi sən bizə söz verirsən?

Mezi – Səfər, əgər mən bir də narkotikə əl vursam, onda gərək arvad ləçəyi bağlayam!

Səfər – Məzahir, biz sənə inanırıq. İnanırıq ki, sən ağıllı olacaqsan. Allah əvvəlcə adamın aqlını, sonra malını, axırda canını alır.

Qara – Səfər, sənin sözüvün qüvvəti: Allah deyir ki, «mən sənə ağıl vermişəmsə, daha nə verməmişəm? Mən sənə ağıl verməmişəmsə, onda bəs nə verməmişəm?» Ona görə mən də deyirəm ki, “Allah sizə ağıl versin, aqlınız olsa, hər şeyiniz olar”. Sağ olun.

Səfərlə Qara gedirlər.

Pərdə

Altıncı pərdə

Ən yaxşı həyat ayıq həyatdı; həzzi də, keyfi də axtarsan nə «ağ»da, nə də «qara»da yox, ağıl-qaralı həyatın özündə taparsan.

Müəllif

Xəstəxananın darvazası. «Narkoloji dispanser» sözləri yazılmış lövhə aydın oxunur. Məsmə xanım, Sevda, Səfər və Qara Məzahirə evə aparmaq üçün qapıda gözləyirlər. Məzahir Vaqif həkimlə birlikdə onlara yaxınlaşır. O ağarıb, kökəlib, səliqəli geyinib. Gülüm-səyir.

Məsmə xanım – Sənə qurban olum, həkim, bala-mi elə bil, mənə təzədən verdin! Göz dəyməsin, Məzahir çox yaxşılaşıb, ona baxanın gözü doyur.

Vaqif həkim – Məzahir ağıllı və qabiliyyətli oğlandı. Ümidvaram ki, o, bir daha Şeytana uymayacaq, gələcəyini və ailəsini düşünəcək.

Məzahir – Doktor, bu üç ildə mənim əzab-əziyyətimi, anama və ailəmə çəkirdiklərimi Allah heç kimə göstərməsin. Heç düşmənimə də arzu etmirəm! Dünyada ən alçaq iş narkomaniyadı – bu bir bəla şeydi, mübtəla olmayan bilməz. Narkoman, yeri gəlsə, bir qram heroinə ailəsini, namusunu, Vətəninə, belə hər şeyini satar. Mən bunu, bu həyatı gördüm. Ona görə də, narkotikə nifrət edirəm.

Mənə görə dünyada iki alçaq iş var: onlardan biri – qadınlar üçün pis yola düşməkdə, o biri – kişilər üçün narkomaniyadı. Özü də narkomaniya hələ o birisindən

də betərdi... Ehh... Heroin çox oğulları sındırdı, cındır elədi... Gözümün qabağında neçə-neçə nə kimi oğullar can verdi... Hansını deyim?

Vaqif həkim, artıq gecdi, mən atamı geri qaytara bilməyəcəm, amma innən belə anamı və ailəmi sıxılmağa qoymayacam. Nə isə... Günahım çoxdu. Ana, sən Allah, məni bağışla, Sevda, məni bağışla, sizi nə qədər incitdim! Qarşınızda çox günahkaram. Mən bu gündən artıq Mezi də deyiləm, Məzahirəm. Mən sizləri innən belə heç vaxt, heç vaxt narkotikə dəyişməmə! Burdan çıxan kimi hamama, ordan da düz məscidə gedirəm. And içib, tövbə edəcəm.

Səfər (zarafatyana) – Demək, yolumuz birdi: mən də əvvəlcə bəy hamamına gedib, sonra kəbin kəsdirmək üçün məscidə gedəcəm. (*Hamı gülüşür*)

Bu zaman əlində dəri qovluq olan müstəntiq və polis Cibiş qolu qandallı gətirirlər. Məzahir Cibişə görüb arxasını ona çevirir.

Cibiş – Mezi, üzünü niyə yan tutursan, məndən küsübsən? Görmürsən «ilişmişəm»? Qıllı, əclaf «iş verən»* imiş, «torbamızı tikib»*. İndi bizi tutublar.

Məzahir (acıqlı və əsəbi) – Mən sənə neçə dəfə dedim ki, “bunun axırı yoxdu, gəl, gedək müalicə olunaq, çıxaq”? Sənsə eşitmədin. Bu da ki axırı: «Niyətin hara, mənzilin ora».

Cibiş (dişlərini ağardır) – İndi mənzilim «sanatoriyadı»*. Bir altı-yeddi illiyinə «dincəlməyə»* gedirəm.

Polis Cibişə arxadan itələyib aparır. Məzahir onun arxasınca baxır, başını bulayır.

Məsmə xanım (onun arxasınca boğma çıxarır) – Kül başıva, Allah belələrini yaradır ki, Yer üzü boş

qalmaya. Pərvərdigara, sən mənim balamı belə xatəbəladan saxla!

Məzahir – «Su sənəyi suda sınar». Altı ildi ki, Cibiş iynə vurur. O, məndən başqa beş-altı nəfərin də damarını deşib – bu ən «podlı iş»* sayılır. Onlardan ikisi tutulub «sroka» gedib, ikisi isə indi pis gündədi. Biri isə ata-ananın yeganə övladı idi, keçən il «tuxta mal»* vurdu iynə damarında hamamda öldü, getdi. İyirmi yaşı vardı... İndi onun anasının başına hava gəlib, atasını isə deyəsən, iflic vurub...

Məsmə xanım – Vay, vay, anan ölsün, bala!

Məzahir – Doktor, heç bilirsiz şəhərdə nə qədər narkoman var? Hamısı da cavan-cavan uşaqlardı. Əgər mən desəm ki, onlar kimin uşaqlarıdı... Siz, bəlkə də inanmazsınız.

Vaqif həkim – Yox, mən inanaram, çünki neçə ildi bu işin içindəyəm. Çox şeylər görmüşəm! (*Əlilə zalı göstərir*) Sən o sözləri bunlara de... Heç bilirsiz, narkomaniyanın belə yayılmasının səbəbləri nədi? Məncə, o səbəblərdən biri valideynlərin öz uşaqlarına nəzarət etməmələri, o biri isə onlara yerli-yersiz çox pul vermələridi. Alik adlı bir narkoman tanıyıram, o deyirdi ki, «Doktor, məni atam bu yola vadar edib». Soruşanda Alik dedi ki, «mən hələ orta məktəbdə oxuyanda, atam cibimə o vaxtkı pul ilə beş-altı min «rubl»* qoyurdu ki, «get Urisetə, ya Pribaltikaya, qızlarla keyf elə». Mən də o pulu nə qədər xərcləyirdim qurtarmaq bilmirdi: restorana, bara, bahalı siqaretlərə, qızlara və s.» Deyirdi: «Sonra qumar oynadım, nəşə çəkdim, axırda «damara qulluq etdim». Nəticədə, Alikin taleyi faciəli oldu: ailəsi dağıldı, gül kimi işindən onu atdılar bayıra, düşdü küçələrə. İndi həbsdədi, yatır. Arvadı da pis yola düşdü.

İki uşağı var, ikisi də xəstə, özləri də əlilliyə görə müavinət alırlar. Yaxşı yadıma düşdü, sənün uşağının neçə yaşı var?

Məzahir – Üç yaşı. Necə bəyəm?

Vaqif həkim – Uşaq necədi, aktivdi? Danışır?

Məsmə xanım – Belə də... Pis deyil, doktor, bir az çətinliklə yeriir, amma hələ danışa bilmir.

Vaqif həkim – Hmm... Siz Bakıya gedəsi olsaz orada, əgər getməsəz, burada onu bir nevropatoloqa göstərin. Çünki narkomanların uşaqları çox vaxt müxtəlif qüsurlarla doğulur.

Məzahir (*çox narahət və həyəcanla*) – Deyirsiniz, yəni uşaqda nəsə olar? Doktor, əgər Fəriddə bir şey olsa, mən bunu özümə bağışlaya bilmərəm!

Vaqif həkim (*tələbkar*) – Siz uşağı mütləq bir müayinə elətdirin! (*Müstəntiqə müraciətlə*) Cənab müstəntiq, Siz Cibişi nə vaxt tutubsuz?

Müstəntiq – Dünən. Biz Cibişgili çoxdan güdürük. Onu dünən axşam dostları ilə birlikdə iynə vurduqları yerdə, «pritonda»* yaxalamışıq. Hamısını qoymuşuq içəri. Şəhərimizdə belə şərəfsiz adamlar hələ çoxdu. Yaxın günlərdə onları da tutacağıq. İndi bunu narkoloji ekspertiza üçün gətirmişik, qalanlarını da sabah gətiririk.

Vaqif həkim – Onda Siz, zəhmət olmasa, ekspertiza kabinetinə gedin.

Müstəntiq gedir.

Qara (*Məzahirə müraciətlə*) – Mən bir şeyə məəttələm: nə sən özün Cibişqulu ilə, nə də ailənin onun ailəsi ilə tay deyil! O, iki dəfə «türmə»yə* düşüb-çıxmış adamdı. Arvadı ilə bacısı – çox-çox üzr

istəyirəm – indi pis yola düşüblər. Onları şəhərdə artıq hamı tanıyır. Eşitdiyimə görə, Cibişqulu arvadına deyib ki, «bilmirəm, hara gedirsən get, nə edirsən et, axşama mənə pul gətir, pul». Məni də yandıran odur ki, Məzahir gedib onunla oturub-durur, onunla yoldaşlıq edir! Maraqlıdı: səni o qurumsaqla bağlayan nədi belə?

Məzahir (*əsəbi*) – Qara, dərdimi artırma, mənim çəkdiyim özümə bəddi! Məni onunla bağlayan o zəhrimar idi, o da qurtardı getdi!

Vaqif həkim – Yaxşı, yaxşı! «Keçənə güzəşt», – deyərlər. Məzahir, sənin gələcəyə planın necədi?

Məzahir – Hələ özüm də bilmirəm. Bir iş tapıb işləmək istəyirəm.

Səfər – Doktor, Məzahirə burda da, Bakıda da iş tapılar. Siz necə məsləhət görsəz, elə də edərik.

Vaqif həkim – Əgər Bakıda işləmək imkanı varsa, deyək ki, bir-iki illiyinə buralardan uzaqlaşsa, yaxşı olar. Buna necə baxırsız?

Səfər – Çox yaxşı! Toydan sonra mən təzə evə köçəcəm. Bakıdakı ikiotaqlı mənzilimsə boş qalacaq. O mənzili Məzahirə verirəm, nə qədər istəyirsə orada yaşaya bilər. Orada ona uyğun iş də var.

Qara – Əgər burada qalsa, Məzahirə görə mən də iş tapa bilərəm, o barədə problem yoxdu.

Vaqif həkim – Hər halda yaşayış yerini dəyişməsi daha məqsədəuyğun olardı. Evdə məsləhətləşib son qərara gələrsiz. Bu belə... Məzahir, sənə bir neçə məsləhətim var, qulaq as! Müalicə müddətində sən fiziki asılılıqdan çıxdın, lakin psixi asılılığın isə hələ uzun zaman davam edəcək. Ona görə də, tez-tez həkim-narkoloqla kontaktda olmaq, vaxtaşırı ambulator müalicə almaq, iki il narkotikdən iyrendirən preparat qəbul

etmək lazımdı. Özünü qoru – narkotikdən, alkoqoldan və siqaretdən uzaq ol! Köhnə “kruq”la əlaqəni birdə-fəlik kəs. Əgər o əlaqəni kəsməsən, onlar sənin axırına çıxacaqlar. Yadda saxla: “kruq” yıxmayan evi heç nə yıxa bilməz. İdman elə, ya da namaz qıl. Vaxtında və kalorili ye. Bir də işlə məşğul ol. Əgər daim işdə olsan, onda belə səfeh şeylər yadıva düşməyəcək.

Məzahir (*şən səslə*) – Oldu, doktor! Məsləhətinizə əməl etməyə çalışacam. Elə bil, təzədən dünyaya gəlmişəm! Sizə çox minnətdaram.

Səfər – Vaqif həkim, Sizi ailənizlə birlikdə bu gün «Səadət sarayı»na – toyuma dəvət edirəm.

Məzahir (*gülə-gülə*) – Bu gün həm Səfərin toy günüdür, həm də mənim yenidən doğulan günüm. Özü də bu günü mən həmişə qeyd edəcəm. Ona görə, mən də öz növbəmdə Sizi doğum günümə dəvət edirəm.

Hamı sevinir, gülür.

Vaqif həkim (*gülə-gülə*) – Səfər, sənin toyunu, Məzahirinsə yeni doğum gününü təbrik edirəm. «Səadət sarayı»nda görüşənədək!

*Hamı Vaqif həkimlə səmimi görüşür. Gedirlər.
Şən musiqi.*

Pərdə

Naxçıvan, 2002.

Siqaretin əvvəli qazılıqdı, sonrası tazılıq.
Deyim

Ağzınızdan çıxan siqaret tüstüsü təkcə tütünün yox, həm də sizin yanan toxumalarınızın, hüceyrələrinizin tüstüsüdür.

Bu, hələ alışmayan, lakin yavaş-yavaş, için-için yanan canınızın və cibinizin tüstüsüdür.

Müəllif

Şəhərimizin Söyüdlü məhləsində əlli beş-əlli altı yaşlarında bir kişi var. Adı Teymurdu, amma tay-tuşları ona hərdən "Tütün Teymur" da deyirlər. Bu ayamanı ona kim yapışdırıb – bilən yoxdu, amma yerində yapışdırıb, çünki onu siqaretsiz təsəvvür etmək mümkün deyil. Onu nə vaxt və harada görsəz, mütləq siqaretlə görərsiz, zalım oğlu odu-oda yandırır! Teymur kişinin kvadrat bığının ortası və seyrək dişləri, sağ əlinin iki barmağı oddan yanıb saralmış olar. Əgər işdi, təzə paltar geysə, bilin ki, o paltar beş günün içində dəşik-dəşik olacaq. Bunu görən arvadı Fatma xala yenə deyəcəkdir, aralarında söz-söhbət olacaq. Axırda hövsələsiz Teymur kişi arvadını söyüb yamanlayacaq və evdən çıxacaq. Bu zaman hasar qapısının çırpılmağından bilmək olur ki, kişi evdən acıqlı gedir.

Bu gün də elə oldu: gəlin şüşəbənddə uşağı yedizdirirdi. Teymur əmi də ki, televizora baxa-baxa siqaretini tüstülətməyində idi... Uşaq tütün iyinə dözə bilməyib asqırdı və ağlamağa başladı. Səsə özünü yetirən Fatma xala uşağın niyə ağlamağı ilə maraqlandı. Gəlin əli ilə qayınatasını göstərdi. Fatma xala odlandı:

– A kişi, görmürsən uşaq boğulur? O zəhrimarı çıxıb eşikdə çəksən olmaz? Yeddi ildən sonra nə müsibətlə bir uşaq tapmışıq, onu da sən zəhərləmək istəyirsən? Dur, dur çıx eşiyə, – deyə ərinə acıqlandı.

– Ay arvad, rədd ol başımdan. Qoy kinomuza baxaq, – deyə Teymur kişi deyindi.

– Yox, yox, dur ayağa, dur çıx eşiyə, – deyə Fatma xala əl çəkmədi və onu kürəyindən itələyib saldı həyatə.

– “Lənət sənə kor Şeytan” haa... Belə olur bax, söyülürsən, tünbətün qızı, toxumunuz kəsilsin!

Teymur kişi lap əsəbiləşdi, dodaqlarının arasında olan siqaret kötüyünü tez-tez sümürə-sümürə yeni bir siqaret üçün əlini döş cibinə atdı. Bu, Fatma xalanı daha da cırnatdı:

– Səni görüm öz odunda yanasan, harayına gələn olmasın! Sən məni bu neçə ildə dəli eləyibsən.

– Get, qurban ol ki, gəlin evdədi, yoxsa sənə bir Həzrət Abbas şilləsi çəkərdim, mis dadı verərdi, – deyə Teymur əmi hasar qapısına tərəf addımladı. Təzəcə yandırdığı siqaretin tüstüsünü burun deşiklərindən eşiyə buraxdı. Küçəyə çıxdı. Arvadın onu eşiyə atması Teymur əmiyə yaman yer eləmişdi. Amma hiss elədi ki, əvvəlki gücü, heyi qalmayıb. İndi çox da "zilə" gedə bilmir. Bir beş-altı il bundan qabaq olsaydı, arvadın ağzı nə idi ki, gəlinin yanında onu bayıra itələyə idi? İnan Allaha, qan salardı, amma indi? Onu gücdən salan, hər yerdə xəcalətli eləyən damağındakı bu "zəhrimar" idi.

Yadına bu günlərdə olan bir hadisə düşdü. Keçən bazar günü Bakıya – qardaşı oğlunun toyuna getmişdi. Toy evidi deyə, evdə çoxlu adam vardı. Teymur kişi də orada idi. O, bütün gecəni yatmadı, elə hey öskürdü.

Səhərə yaxın bəlgəm gəldi, hayxırdı, tüpürdü, tualetə girdi, otağa keçdi – bir sözlə toya gələnləri bidar* elədi, qoymadı yatmağa... Arvadı o vaxt onu nə qədər danladı. Bu yaşda siqaret üstə ər-arvad yenə savaşıdılar. Hamı da Fatma xalaya kömək çıxdı. Axırda qardaşı dedi ki, "Teymur, gəl, səni xeyir işdən sonra bir həkimə aparım". Razi oldu, amma toydan sonra aradan çıxdı. "Gərək həkimə gedə idim", – deyə düşündü. Ona: "Siqareti tərgit", – deyəndə cavab verərdi ki, "mən, qırx illik yoldaşıma xəyanət edim?" Belə düşüncələrlə çayxanaya getmək qərarına gəldi. Çayxanaya qədər xeyli yol vardı. O, iki yüz-tüç yüz metr gedib dayandı, elə bil, ayaqları yoruldu. Ona elə gəldi ki, əsəbiləşdiyi üçün belə oldu. Dincini alıb yenə getdi, bir iki yüz metr gedəndən sonra təzədən dayanmalı oldu. Təəccübləndi. "Mənə nə oldu belə?" – deyə düşündü. Bir az yorğunluğunu alıb əli ilə ayaqlarını yoxladı. Ayaqları soyuq idi, tüklər seyrəlmişdi, dərisi də nəsə xoşagəlim deyildi. Bunu görən Teymur kişi bir az qorxdı, amma tez də özünə ürək-dirək verib, çayxanaya tərəf getdi. Keyfi yox idi, ona görə də, orada oturanlara başı ilə salam verib hovuzun yanındakı stola yaxınlaşdı. Orada Məhəmməd kişi ilə Həsən əmi oturmuşdular. Boş stullardan birini çəkib əyləşdi. Ayaqlarını irəli uzadıb dərinədən nəfəs aldı. Bir siqaret yandırıp tüstülətdi. Fikirli idi. Qutuya baxdı, orada üç-dörd dənə siqaret qalmışdı. Yadına saldı ki, dünən axşam Əhmədin dükanından beş qutu siqaret aldı. Ona görə də, çayla bərabər iki qutu siqaret də sifariş verdi. "Nə edim? Bəlkə bu zəhrimarı tərgidim?", – deyə fikrindən keçirdi. Amma bu iş ona çox ağır və qeyri-mümkün kimi görünürdü. "Allaha təvəkkül", – deyib çayını içməyə başladı. Ağzı zəhər

kimi idi, ona görə də, dad hiss eləmədi. Çayxanada daha kimlərin olduğunu bilmək üçün ətrafa baxdı. Bir az aralıda – çinar ağacının altında dörd cavan oğlan domino çırırdılar. Onlardan sağda iki nəfər yaşlı müəllim çay içir, söhbət edirdilər. Solda isə rayon qəzetinin müxbirləri – Əli müəllimlə Əbülfəz müəllim qəzet oxuyur, çay içirdilər.

Teymur kişi cibindən müştüklərini çıxarıb qabağına qoydu. Onlardan biri qabıqlı uzun gilənar çubuğu, o biri isə qabığı qaşınmış qısa və yaraşıqlı müştük idi. İkisini də həyətlərindəki gilənar ağacından kəsib düzəltmişdi. O, bunları həmişə cibində gəzdirər, boş vaxtı olanda çıxarıb "mafi qayda ilə" çəkərdi. Müştük ki, ortaya gəldi, bil ki, Teymur əmi hələ çox oturacaq.

Elə bu vaxt hamının yaxşı tanıdığı cərrah Aydın həkimlə bir yaşlı adam çayxanaya girdilər. Onlar hamıya salam verib keçib oturdular. Aydın həkim çayçı Mahiri yanına çağıraraq alçaq səslə dedi:

– Mahir, Bakıdan qonağım var, bizə Ordubad lumusu ilə bir qəşəng pürrengi çay ver. Özü də yekə çaynikdə.

– Baş üstə, doktor, – deyə Mahirin şən səsi eşidildi.

Teymur kişi Aydın həkimlə gələn adama bir xeyli zəndlə baxdı. "Üzü mənə tanış gəlir, amma heç cür anırdıra bilmirəm. Zehnim lap kortalıb", – deyə dilxor-dilxor düşündü və müştüyünə taxdığı siqaretə dəm verdi. Birdən xatırladı: "Hə, bu həmin professordu, keçən il bacım qızını operasiya edən".

İlin "qora bişirən" ayı idi. Göydən "od tökülürdü". Hərə başını bir kölgənəcəyə soxmaq, çay, ya pivə ilə sərinləmək istəyirdi.

Uğurla bitən ağır cərrahiyyə əməliyyatından sonra xəstənin qohumları professoru nə qədər yemək, içmək, kabab təklif etsələr də o, hamıya təşəkkür etmiş, bu çayxanaya gəlməyi, yolqabağı çay içib bir az dincəlməyi daha üstün tutmuşdu. Bura şəhərdə "Məmişin çayxanası" adı ilə tanınırdı. Məmiş kişinin əkiz oğlanları Mahir və Tahir çayxanayı təmiz saxlayır, müştərilərlə xoş rəftar edirdilər.

Bir azdan Teymur kişi çay içdiyi yerdə onu boğulma tutdu, öskürdü, öskürdü, öskürdü... Hamı dönüb Teymur əmiyə tərəf baxdı, hətta domino oynayanlar da əl saxladılar. Əli müəllim:

– Teymur əmi, yenə niyə elə öskürdün? Bir həkimə getsənə, ölürsən axı?

– Nə bilim, ay Əli müəllim, bir ildi ki, bu öskürək məni əldən salıb. İstilik də ki, bir yandan...

– Bəs, həkimlər nə deyir? Heç müayinəyə-zada gedibsən?

– Yoox. Düzü, qorxuram getməyə. Elə bilirəm nəsə əngəlli bir şeydi – ona görə getmirəm.

– Mən onu-bunu bilmirəm, səninki siqaretdəndi, Teymur əmi. Gündə nə qədər çəkirsən?

– Ha çox... Teymur kişi bir az düşündü, uşaqlıq və gəncliyini, siqaret çəkməyə nə vaxt başladığını yadına saldı: "On üç yaşından bu zəhrimarı çəkirəm. Düz qırx iki ildi. Həmişə də filtersiz siqaret çəkmişəm. Gün olub beş "paçka"*, gün olub altı "paçka" çəkmişəm. Özü də tüstü gərək mənim ürəyimə dəyə, yoxsa qanıx verməz. Axır səkkiz-doqquz ildə səhər acqarına da çəkirəm. Nə bilim?", – deyərək Teymur əmi günahkar adamlar kimi başını aşağı saldı.

Radioda həzin musiqi verilirdi. Diktor qız növbəti verilişi elan etdi. Məlum oldu ki, Narkoloji dispanserin şöbə müdiri siqaretin zərəri barədə çıxış edəcək.

Tahir bufetdən söz atdı:

– "Adın çək, qulağın bur." Teymur əmi, di qulaq as! Ə, orada dominonu az şaqqıldadın, qoyun görək həkim Teymur əmiyə nə deyir?

Radionun növbəti həkim söhbəti başlandı: "Bizlərdən çoxu siqaret çəkir. Biz siqaret çəkən adamı evdə, küçədə, işdə, təhsil ocaqlarında, ekranda, hətta idman yarışlarında belə görməyə adət etmişik. Siqaret çəkməyin zərərli vərdiş olmasını hamı bilir. Görəsən, biz belə adətin özümüzdə və ətrafımızdakılara necə zərər verməsi barədə heç düşünürük?

Əvvəlcə görək, tütünün tərkibində hansı zərərli maddələr var? Siqaretdə dörd minə qədər belə maddə aşkar edilib. Onlardan ən çox nikotin, kanserogen maddələr, karbon qazı, dəm qazı, qətranlar və digər maddələr insanda müxtəlif xəstəliklər əmələ gətirdikdən sonra onu öncə əlilliyə, sonra isə erkən ölümə doğru aparır.

İndi isə, belə maddələrin insanda hansı patologiyalar törətməyinə nəzər salaq. Gəlin, nikotindən başlayaq.

Nikotin – narkotik maddə olub güclü sinir zəhəri hesab olunur. Orqanizmdə gedən bütün proseslərdə sinir sisteminin böyük rol oynadığını qəbul etsək, onda nikotinin sinir sisteminə mənfi təsir etməklə, onun fəaliyyətinə zərbə vurduğuna da şübhə etməməliyik. Nikotin yüksək dozada olarsa, mərkəzi sinir sisteminin iflicini əmələ gətirə bilər, az dozada isə hafizəni zəiflədir, başağrıları və yuxu pozğunluğuna səbəb olur.

Qana sorulan kimi endokrin sistemə, xüsusilə böyrək-üstü vəzə təsir edərək adrenalın ifrazını artırır. O isə damar spazmı törədərək, arterial qan təzyiqini yüksəldir. Yaşlı və təzyiqli olan adamlar üçün bu, çox təhlükəlidir! Bununla iş qurtarmır: adrenalın ürək üçün "qamçı" rolunu oynayaraq, onu sürətlə döyünməyə məcbur edir. Nəticədə, ürək əzələsi yorulur, haldan düşür və vaxtından tez qocalır. Bu isə, ürək infarktı üçün zəmin yaradır. İnfarkt keçirmiş şəxslər üçün siqaret çəkməyə davam etmək növbəti infarktı göz qabağına gətirmək deməkdir. Adrenalın periferik damarları daraltdığı üçün orada axan qanın miqdarı azalır və qidalanma pozulur ki, bu da axırda əl və ayaqların qanqreni ilə sonuclanır. Siqaretin ən ağır fəsadlarından biri olan ayaq və əlin amputasiyası belə əmələ gəlir. Bundan başqa, nikotin xoşagəlməz acı dadı ilə həm də mənfi emosiya yaradır.

Vaxtilə nikotini tütünün tərkibində ən zəhərli maddə hesab edirdilər, lakin məlum olub ki, radiaktiv maddələr ondan da təhlükəlidir. Bu radiaktiv maddələrdən benziprin və onun birləşmələrini, polonium, qurğuşun və bismutun radiaktiv izotoplarını göstərmək olar. Polonium-210 alfa-hissəciklər, qurğuşun-210 və bismut-210 isə beta-hissəciklər şüalandırmaqla xərçəng xəstəliyini əmələ gətirirlər. Bronxlardan sorulan belə maddələr bədəndə sirkulyasiya edərək ağciyərdə toplanır və onu daxildən şüalandırmaqla dağdır. Bu, həyat üçün çox qorxuludur! Bədxassəli şişlərin əmələ gəlməsinə şərait yaradan və onun inkişafına kömək edən dəm qazı və kükürd qazıdır. Dəm qazının toksiki maddə olması isə hamıya məlumdur.

Otuz doqquz yaşında həyata gözlərini yuman bir amerikalı jurnalisti görün nə yazır: "Mən öz

"düşmənimlə" on dörd yaşında tanış oldum və onunla iyirmi beş il "dostluq" etdim". Belə "dostluğun" sonu isə təəssüf ki, ağciyər xərçəngi olub.

Siqaret tüstüsünün iyini və aromatikliyini efir yağları və qətranlar müəyyən edirlər. Həmin qətranlar tədricən ağciyər alveollarını "suvayır" və tənəffüsü çətinləşdirir. Tənəffüsün pozulmasına karbon qazı və dəm qazı da pis təsir edir. Belə ki, siqaret tüstüsündə olan dəm qazı və karbon qazındakı karbon, oksigendən dörd dəfə sürətlə hemoqlobinlə birləşərək, karbohemoqlobin əmələ gətirir ki, bu şəkildə toxumalara gedən qan zəhərli olub toxumaların oksidləşmə-bərpa reaksiyalarını pozur.

Tütün təkcə ağciyər və tənəffüs yollarına mənfi təsir etmir, o, həm də həzm traktına ziyan verir. Siqaret çəkənin ağız suyuna qarışan belə maddələr mədəyə düşərək həzm prosesini çətinləşdirir, iştahanı pozur, mədə xorasına və axırda isə həzm sisteminin xərçənginə səbəb olur. Onu da qeyd edirəm ki, siqaret çəkənlərdə maddələr mübadiləsi və vitamin balansı da pozulur. Hər çəkilməmiş siqaret bütöv apelsində olan qədər C vitamini parçalayır. Gözün daxili təzyiqini siqaret artırdığı üçün görmə də pisləşir".

Domino oynayan gənclərdən biri – deyərsən o, bəna Cəfərin oğlu Fətulla idi – cibindən siqaret çıxarıb alışqanla yandırdı, tüstüsünü udub dedi:

– Bu həkimləri də qoyasan camaatı yaxşıca qorxuda. Həkimlərin hamısı siqaret çəkir, özləri də deyir: "Ziyandı". Əgər elə ziyandısı, bəs həkimlər onu niyə çəkir?

Onun bu atmacasına Aydın həkim dözə bilmədi. Qayıtdı ki, "həkimlərin heç də hamısı siqaret çəkmir.

Onu da nəzərə alaq ki, həkim də insandı, onun da zəif cəhətləri olur. Özü də nikotin narkotik maddə olduğuna görə, hamıda asılılıq yaradır. Həmin asılılıqdan çıxmaq isə hər oğulun işi deyil».

Fətulla yenə razılaşmadı, söz güləşdirməyə başladı:

– Yaxşı, bu siqaret ziyanlı şeydisə, niyə onu bu qədər findi-firuşqa düzəldib satırlar? Üstəlik onu reklam da edirlər, hə?

O, bunu deyib əlində olan gözəl siqaret qutusunu yuxarı qaldırdı. Aydın həkim onun bu sözünü də cavabsız qoymadı:

– Ay qardaş, əvvəla siqaret maqnatları o qədər pul toplayıb ki, öz mallarını satmaq üçün onu belə gözəl hazırlayırlar. Bu, normal bir şeydi. O ki qaldı reklama – onu düz demirsən. Artıq bütün dünyada siqaret reklamları yığışdırılıb. Xəbərin var ki, Yaponiyada siqaret çəkəni işə götürümlər? Papiros çəkməyə nə əlavə pul, ya məzuniyyət verirlər, hə?

Həmin höcət adam yenə söz altda qalmadı:

– Bayaq radioda həkim deyir ki, siqareti çox çəksən, guya iflic olarsan, harada belə şey olub? Əşi, deyir də... – deyə lağ ilə güldü. Yanındakılar da ona qoşuldular.

Söhbət bu yerə çatanda, Əbülfəz müəllim də kənarda qalmaq istəmədi:

– Niyə ki? Elə bizim evin dalında Əsgər İsayev adında bir kişi var idi. Onda mən uşaq idim, o vaxt biz hələ kənddə yaşayırdıq. Bir gün xəbər çıxdı ki, Əsgər kişi öldü. Bilirsən o niyə öldü? – deyə həmin adama tərəf baxdı.

Oğlan istehza ilə:

– Birdən siqaretdən ölür e...

– Sən heç lağ-zad eləmə, qardaşoğlu. Bəli, elə siqaretdən ölmüşdü! Səhər-səhər durub gedirlər çölə, ot yığmağa. Çöldən ot yığısı, gətirib evə çıxardası saat olur on iki. Ona qədər də Əsgər kişi bəlkə on siqaret çəkir, özü də ac-susuz. Vurub zəhərləmişdi onu. Rəhmətlik elə onunla da getdi. Sən heç elə demə, görürsən, siqaretdən nəinki iflic, hətta ölüm də olur...

Yoldaşları onun ayağını nə qədər bassalar da, Fətullanın yenə öcəşkənliyi tutdu:

– Yaxşı, əgər desəz ki, siqaret ağciyərdə, nə bilim, xərçəng əmələ gətirir, buna inanmaq olar. Bəs, siqaretin ayağa nə dəxli var? Siqaret hara, ayağın qanqreni hara?

Aydın həkim güldü və başladı Fətullanı başa salmağa:

– Elə məsələ də orasındadı ki, siqaret təkcə ağciyərlərə zərər verməklə qurtarmır, o, damarları da daraldıb qanın hərəkətinə mane olur. Axırda da qan işləmədiyinə görə, qanqrena əmələ gəlir. Sən bir gün bizim xəstəxanaya gəl. Mənim beş-altı belə xəstəm var, birinin adı Nüsrətdi, otuz dörd yaşı var – keçən ay onun sol ayağını diz oynağından amputasiya etdik. İndi yazıq şikəst olub, heç yerə gedə bilmir. Səbəbi də ki, siqaretdi, bildin?

– Doktor, deyirsiz, deməyinə, amma o qədər də ağıma batmır.

Bu yerdə professor söhbətə qarışdı:

– İndi qulaq as, oğul, deyim. Mən institutu təzə qurtaranda Respublika xəstəxanasının cərrahiyyə şöbəsinə bir kişi gətirdilər. Onun sağ ayağında qanqrena gedirdi. O vaxt xəstənin sağ ayağını dizdən amputasiya etdik, dedik ki, siqareti atsın. Atmadı. Bir üç-dörd ildən

sonra onu yenə gətirdilər. Bu dəfə bud-çanaq oynağından götürdük. Yenə dedik ki, siqareti mütləq atsin. Yenə atmadı. Beş-altı ildən sonra onu təzədən gətirdilər – bu dəfə sol ayağını dizdən kəsdik. Yenə dedik, izah elədik ki, əgər siqareti atmasa, daha pis olacaq. Elə də oldu: onu iki-üç ildən sonra dördüncü dəfə gətirdilər. Axırncı dəfə onun sol ayağını dibdən kəsdik. Yalnız bundan sonra o, siqareti atdı, amma artıq çox gec idi! İndi çuval kimi evin bir küncündə qalıb! Təsəvvür edirsinizmi bu nə deməkdi? Siz siqaretin zərərini bir dərindən düşünün. Özünüzü bir anlığa həmin adamın yerində hesab edin, – deyə professor həyəcanla izahat verdi və əlavə etdi – on beş-on altı ilə həmin kişini dörd dəfə amputasiya etmişik. Hətta innən belə siqareti atmasa idi, yəqin ki, bu dəfə daha pis ola bilərdi. Məcbur olub əllərini kəsəcəkdik! Özü də çox qoca da deyil – cəmi əlli yeddi yaşı var.

Professor söhbətini bitirib cavanlara tərəf baxdı. Hamı susmuşdu.

Teymur əmi yenə öskürdü o, bir qurtum çay içib dedi:

– Balam, qoyun görək bu radio nə deyir da?

Hamı həkim söhbətinə qulaq asmağa başladı. Həkim deyirdi:

«Siqaret çəkməyin sizin ailə büdcənizə vurduğu zərəri heç hesablamısınız? Siqaretə xərclənən pulu aya, ilə vursaq, çox böyük bir rəqəm alınar. Sizin çətinliklə qazandığınız pullar gözünüz görə-görə yanıb kül olur. Axi, bu israfçılıqdır! Müqəddəs kitabımızda deyilir: «Yeyin, için, israf etməyin. Çünki Allah israf edənləri sevməz».

Teymur kişi astadan dedi:

– Ona qalsa, mən iki maşının pulunu yandırıb kül eləmişəm.

«İndi isə gəlin, siqaretin ətrafımıza və ekologi-yaya vurduğu zərəri araşdıraq. Ata evdə siqaret çəkir: görəsən, bu onun ailə üzvlərinə, qadın və uşaqlara necə təsir edir? Bayaq deyilənləri siqaret çəkənlə bir yerdə olan «zərərdidələrə» də aid etmək olar. Özü də belə zərər uşaq və yeniyetmə orqanizmi üçün daha çox ziyalıdır! Üstəlik, atanın öz övladı üçün pis örnək olması da nəzərdən qaçırılmamalıdır. Vay o günə ki, evdə hamilə qadın olmuş ola! Daha pisi isə əgər hamilə qadın, ya süd verən ana siqaret çəkirse»...

Qurani-Kərimdə deyilir ki, «Allahın qulu qiyamət günündə dörd şeydən hesabat verməlidir. Birincisi, özünü nəyə həsr etməsi barədə, ikincisi, elmi ilə nə iş gördüyü barədə, üçüncüsü, malını nəyə sərf etməsi barədə və dördüncüsü isə canına necə baxması barədə hesabat». Necə bilirsiniz, siqaret çəkən bu hesabatı verə biləcək? Qurandan daha bir ayə: «Sağlamlıq qaydalarına riayət edərək qüvvətli olan mömin həmin qaydalara əməl etmədiyi üçün gücsüz və zəif düşən mömindən Allah qarşısında daha xeyirli və sevimlidir».

Fətulla yenə bir söz tapıb:

– Sizin bu həkim lap molla imiş ki? – deyə yenə rişxəndlə güldü.

«Dörd yüz il bundan qabaq Amerikadan Avropaya gətirilən tütün bitkisi indi bütün dünyada əkilib becərilir. Milyonlarla hektar münbit torpaqları «zəbt» edən tütünün əkilib becərilməsinə, zavod və fabriklərdə istehsalına, hazır məhsulun dünyanın hər yerinə daşınıb aparılmasına və satışına görün nə qədər insan zəhməti, nə qədər xərc tələb olunur. İstifadə olunmuş siqaret isə

öz «bəd əməlini» yerinə yetirdikdən: havamızı, suyumuzu, ekologiyanı korladıqdan, getdiyi hər yeri zibillədikdən sonra öz «missiyasını» başa vurmuş olur. İstirahətə gedən siqaret həvəskarlarının ildə minlərlə hektar ağac və bitki örtüyünü puça çıxardıqlarını hesablamaq mümkündürmü?»

Teymur əmi çənəsini stola dayayaraq, yerə baxa-baxa günahkar adamlar kimi həkim söhbətinə qulaq asırdı. Qulaq asdıqca da onu xəstələyinin xofu daha da basırdı. Məhəmməd kişi təsbəhini çevirə-çevirə danışmağa başladı:

– Mən özüm buralara Keçili kəndindən gəlmişəm. O vaxtı bizim kənddə bir kişi var idi. Adı Hüseynqulu idi, amma hamı ona Pəhləvan Hüseynqulu deyərdi. Ucaboy, zəbərdəst bir kişi idi, bir oturma dörd adamın yeməyini yeyərdi. Müharibəyə gedib gələndən sonra başladı tənbəki çəkməyə. O vaxtlar belə siqaretlər hələ yox idi, hamı tənbəki çəkərdi. Hüseynqulu əmi hara getsə idi, tütün torbası da yanında olardı. Sovetin vaxtı «Kommunist» qəzeti çıxardı. Götürərdi o qəzeti hər səhifəni on yerə bölər, tənəkini ovub içinə doldurar, eşmə hazırlayardı. Çəkdiyi də elə eşmə olardı. O vaxt ən yaxşı tənbəki Qarabağlar, Şahtaxtı tənəkisi hesab olunardı. Şahtaxtında da onun Qəşəm adlı bir dostu vardı. Payızda gedib ondan illik tənbəki payını alardı. Əvəzində də ona ya iki-üç heyvan, ya da pul verərdi. Nə isə, sözümdə onda deyil... Hüseynqulu kişi bir gün başladı öskürməyə. Hara apardılar dərindən əlac eləyən olmadı. O vaxtı heç həkimlər də xərçəngin nə olduğunu bilmirdilər. Əlqərəz, kişi düşdü ölüm yatağına. O boyda kişi əridi oldu bir ovuc, paltarının biri də əynində durmadı. Onun dörd oğlu, iki qızı var idi. Oğlanlarının

hamısı da siqaret çəkirdilər. Dədələrinin yanında çəkməsələr də, o, bunu bilirdi. Ona görə də, Hüseynqulu əmi oğlanlarını yanına çağırıb belə dedi: «Bizim tayfamıza Pəhləvanlar tayfası deyərlər. Özüm dörd adama dov gəlmişəm, hələ indiyə qədər bir adam mənim dizimi yerə vura bilməyib. Müharibədə qurşağa kimi qarın, suyun içində yatmışam, xəstələnmişəm. Amma bu tütün görün nə «köpəyoğlu» şeydisə, məni yıxdı, mənim kimi pəhləvanı ikiqat elədi! Sizə vəsiyyətim budu: qırxımı verən kimi dördünüz də siqareti atın! Bilirəm, hamınız çəkirsiz, o zəhrimarı atmayan məndən deyil, heç qəbrimin üstünə də gəlməyin», – deyə sözlərini bitirdi. Rəhmətliyin o sözləri hələ də qulaqlarımdadı.

O vaxtlar mən də tay-tuşum kimi siqaret tütülərdim. Rəhmətliyin o sözlərindən sonra o oldu-bu oldu siqareti atdım! Fikirləşdim ki, «siqaret o boyda kişini yıxandan sonra mənim kimi cılız bir adamı dünəndən yıxar». Oturub-durub Hüseynqulu əmiyə rəhmət oxuyuram.

Maraqla qulaq asan professor siqaret söhbətinə yenidən qarışaraq dedi:

– Mən də doqquzuncu sinifdən siqaret çəkirdim. Evlənəndən sonra – üzr istəyirəm – arvadım xəstələndi. O həkim qalmaq aparmayam, əlacı olmadı. Moskvaya apardım, Təbrizə apardım, axırda Türkiyədə bir professor var, uzun illər Amerikada, İngiltərədə işləmiş adamdı, onun yanına apardım. O mənə dedi ki, «sənin xanımındakı boğulma tutmaları sənin siqaret çəkməyinlə əlaqədardır». Dedi ki, «xanımda nikotinə qarşı allergiya var». Elə həmin gündən siqareti atdım. O

vaxtdan üç il keçib, yoldaşım bir dəfə də olsun xəstələnməyib...

– Professor, sizin bu sözünüz şahidi olduğum bir hadisəni yadıma saldı, – deyə, Aydın həkim xatırlamağa başladı. Biz o vaxt patanomiya dərində idik. Zərdab rayonundan Məmmədov Məmməd adında bir adam gətirmişdilər – qırx altı yaşında. Bunu əvvəlcə gətirirlər Semaşko adına xəstəxananın cərrahiyyə şöbəsinə, orada onu «operasiya»* edirlər. Cərrah görür ki, bunda ağ ciyər xərçəngidi – yaranı təzədən tikir. Beş gündən sonra xəstə rəhmətə getmişdi. Öləndən sonra diaqnozun təsdiq olunması üçün onu gətirmişdilər morqa. İndiki kimi yadımdadı: morqda bizim patanatom müəllimdi, cərrahdı, bir də qrup uşaqlarımız. Patanatom həkim meyidi yarıb daxili üzvlərini açdı. Birdən soruşdu ki, «sizlərdən siqaret çəkəni var?». Dedik: «Bəli, var». Dedi: «Baxın, görün ağciyərlə qaraciyəri seçə bilərsiz?». O vaxtı qrupdakı oğlanlardan çoxu siqaret çəkirdi, mən də həmçinin. Baxdım ki, ağciyər qapqaradı. Dedik: «Doktor, indi bizim də ağciyərimiz belədi?». Həkim güldü: «Əlbəttə. Bakıdakı maşınların tüstüsü, zavodların tüstüsü plyus siqaretin tüstüsü. İndi özünüz mülahizə edin». Sözün düzü, nə təhər qorxdumsa, elə onunla da siqareti atdım. Uşaqların çoxu təzədən başladılar, amma mən yox. Artıq iyirmi ildir ki, mən siqaret çəkmirəm.

Professor saatına baxdı. Aydın həkim getmək vaxtı olduğunu hiss edib ayağa qalxdı. İkisi də çayxanakırlarla xudahafizləşib oradan çıxdılar.

Onların ardınca Teymur kişi də durub yavaş-yavaş evə tərəf getməyə başladı. Yölüstü Əhmədin dükənina

girdi, oradan üç qutu siqaret aldı. Dükanda bir nəfər cavan oğlan pivə içirdi. Teymur əmi birdən ayaq saxladı:

– Əhməd, ondan birini də mənə aç, ürəyim yanır, – dedi. Əhməd soyuducudan bir sərin pivə çıxartdı. Teymur kişi pivəni içdi, nəşə xoş gəldi, ona görə, ikisini də evə götürdü. Evə çatanda gördü ki, qapı bağlıdı. «Yəqin Tellinin qızının nişanına gediblər», – deyə düşündü. Evə girdi. Pivələri stolun üstünə qoyub stəkan axtardı. Dib otağa keçdi. Burada kiçik qızın cercehizi yığılmışdı: yataq və istirahət mebeli, televizor, soyuducu, tozsoran, xalça-palaz, dörd dəst təzə sırımış yorğan-döşək, «Madonna» servis və bir neçə qeyri ayın-oyun. O bunları «əlinin isti vaxtı» arvadının təhrikilə almışdı. «Əgər Fatma deməsəydi, almayacaqdım yaxşı ki, almışam, indi çox şükür, rahatam», – deyə sevindi. Elçilərin: «Havalar bir az sərinləyən kimi gəlinimizi aparacağıq», – deməsi yadına düşdü. Gülümsədi. Şüşəbəndə keçdi. Teymur kişi teleseriala baxa-baxa pivələrin ikisini də içib siqaret damağında divana uzandı. Və Teymur kişini yuxu apardı...

...Bir saatdan sonra Teymur kişinin öz evində evi ilə bərabər yanması barədəki xəbər ildırım sürətilə şəhərə yayıldı.

Naxçıvan, 2002.

*Şərab, tütün, heroin –
Hamısı sənin düşmənin.*

Müəllif

Bir gün iki nəfər – Əli ilə Vəli söhbət edirlər. Əli Vəliyə:

– Sən məntiqin nə olduğunu bilirsən?

– Yox, – deyər Vəli cavab verir.

– Əgər bilmək istəyirsənsə, mən sənə izah edərdəm.

– İzah elə, – deyər Vəli xahiş edir.

Əli fikrini izah etmək üçün söz axtarmağa başlayır:

– Məntiq, məntiq... Ee, məsələn, sənın cibində kibritin var?

– Var, – deyər Vəli tez dillənir.

Əli:

– Əgər kibrit varsa, demək, siqaret də var.

Bunların ikisinin bir yerdə olması məntiqi deyil?

Vəli bir az fikirləşir və razılaşıır:

– Bəli, məntiqidi.

Əli davam edir:

– Əgər sən siqaret çəkirsənsə, onun içərisinə nə vaxtsa nəşə-zad qoymaq da məntiqidi, ya yox?

Vəli bir xeyli düşünür və yenə razılaşmalı olur:

– Bəli, məntiqidi.

Əli izah etməkdə davam edir:

– Əgər sən nəşə çəkirsənsə, evdə dava-dalaş, sözsöhbət, boşanma və sairin olması da məntiqidi, ya yox?

Vəli görür ki, Əli haqlıdır. «Nəşə olan yerdə dava-dalaş da, boşanma da olar», – deyər düşünür. Onlar

ayrılırlar... Əli öz yolu ilə, Vəli isə öz yolu ilə gedir. Söz Vəlini tutduğu üçün elə hey o barədə düşünür...

Vəli yolda bir nəfərə rast gəlir. O, yol adamından soruşur:

– Qardaş, kibritin var?

– Var, – deyər yoldan keçən cavab verir.

Vəli deyir:

– Əgər kibritin varsa, demək ailən dağılacaq...

Naxçıvan, 2003.

İki - İki (iki) - İki

Məhəmməd peyğəmbər (s) - Məhəmməd peyğəmbər (s)

Əyləşmə - Əyləşmə

Bir gün Şeytan bir adamın qanını kəsb etdi.

- Sən öldürəcəm. Çünki sən də qan içir.

bu şeydən birini etməliyəm, ya bu qanını yeməliyəm, ya da

ən yaxın dostu ilə birlikdə qan içməliyəm, ya da

qan içməliyəm.

Hamın adam belə deyir.

- Mən müsəlmanam. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

ŞƏR SUYU

Rəvayət

Qurani-Kərimdə bir ayət vardır: «Məhəmməd peyğəmbər (s) bu şər suyu içməliyəm».

Bəlkə bu şər suyu içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

qan içməliyəm. Müsəlman isə xüsusilə

İçki – bütün çirkinliklərin «ana»sıdır.
Məhəmməd peyğəmbər (S.)

Bir gün Şeytan bir adamın qabağını kəsib deyir:

– Səni öldürəcəm. Əgər sağ qalmaq istəyirsənsə, üç şeydən birini etməlisən: ya bu qadınla yatmalısən, ya ən yaxın dostunun başını kəsməlisən, ya da ki, bu şərabı içməlisən.

Həmin adam belə cavab verir:

– Mən müsəlmanam. Müsəlmana isə zinalıq günahdı. Sonra... mən dostumun başını kəsə bilmərəm, bu mümkün deyil, çünki biz uşaqlıq dostuyuuq, bir yerdə bir pud* çörək kəsmişik...

O bunları deyib susur... Həyat şirindi, yaşamaq istəyir, ona görə də, fikirləşir: «Düzdü, şərab içmək Qurani-Kərimdə haram buyrulub, amma çarəm nədi? Bəlkə bu şərabı içim? Çünki onların içərisində ən az zərərlisi, deyəsən, elə budu».

Adam elə də edir...

...O, şərabı içib bərk sərxoş olur. Sərxoş vəziyyətdə də həm o qadınla yatır, həm də əziz dostunu öldürür...

Bakı, 2006.

**JARQON, ARXAİK VƏ DİGƏR SÖZLƏRİN
LÜGƏTİ:**

Slujebni	– xidməti
krupni partiya	– böyük məbləğdə
mal	– heroin
ilişdim	– tutuldum
itlər	– burada: polislər
düşürlər	– aludə olurlar
lomka	– narkotik olmayanda baş verən kəskin ağrılar
qırılmaq	– aralanmaq
Sibir	– burada: həbsxana
qram	– burada: dəqiqə
şey	– nəşə, şeyxor – nəşəxor
çet	– qramın dördə biri
pensiya	– təqaüd
sumka	– çanta
podyez	– binanın giriş qapısı
desil	– millilitrin onda biri
şörümək	– həddən artıq pul vermək
damara qulluq	– burada: iynə vurmaq
öddək	– qorxaq
bayan	– şpris
tiyan	– heroin bişirmək üçün qab, qaşığı
atansik	– dələduz, fırıldaqçı
müf	– müftə
şimon	– axtarış
uqolovnik	– polis əməliyyatçısı
ağ	– heroin
kristal mal	– kristal heroin
pilesos	– tozsoran
pioner	– burada: təzə başlayan
lezvalayırsan	– özünü həlak edirsən
ilişər	– tutular
çerez	– vasitəsilə
srok	– həbs
peredoza	– artıq, ifrat doza
ya uje doma	– burada: mən artıq damara düşmüşəm

qızıl vuruş	– son ölüm dozalı iynəvurma
trixat	– titrəmə, əsmə
toçkası	– kiçik satış yeri
bankrot	– müflisləşmə
skorı	– təcili tibbi yardım
kayfi	– keyfi
barıqa	– narkotik alverçisi
xosək	– sadə, kasıbyana ev
krovat	– çarpayı
tramal	– ağrıkəsici dərman
kapremont	– əsaslı təmir
şəpləyir	– iynə vurur
kruq	– çevrə, əhatə
zloy	– qatı
avariya	– yol qəzası
baş	– bir çəkimlik nəşə
mürşüdü nəşə	– tutumlu nəşə
stanok	– dəzgah
piyan	– sərxoş
Əshabü-Kəhf	– Naxçıvanda müqəddəs yer, pir
ley-pey	– tök-iç
sıxaq	– kart oynayaq
poker	– kart oyun növü
otopleniya	– istilik sistemi
kapital	– burada: əsaslı
sportzal	– idman zalı
qara	– tiryək
xorrayıb	– nəşə çəkib
posledni	– axırncı
işverən	– satqın, xəbərçi
torbamızı tikib	– burada: evimizi yıxıb
podlı iş	– alçaq iş
tuxta mal	– kустar, zay heroin
rubl	– rus pulu
pritonda	– sığınacaqda
türmə	– həbsxana, dustaqxana
paçka	– qutu
bidar	– oyaq
operasiya	– cərrahi əməliyyat
pud	– rus çəki vahidi. 1 pud = 16 kq

MÜNDƏRİCAT

Sizinlə söhbət	3
Bəla	9
Zəhrimar	73
Məntiq	93
Şər suyu	97
Jarqon, arxaik və digər sözlərin lüğəti	99

Asif Kəngərli (Məmmədli). Bəla. - Bakı, Mütərcim, 2007.
- 104 səh. (təkrar, təkmilləşdirilmiş nəşr).

© Əcəmi, 2002

(Asif Məmmədli. Bəla. – Naxçıvan, Əcəmi, 2002. – 72 səh.)

Asif Kəngərli (Məmmədli). Bəla. – Bakı, Mütərcim,
2007. – 100 səh.

Асиф Кенгерли (Мамедли). Беда. – Баку, Мутарджим,
2007. – 100 стр.

К $\frac{4702060000}{026}$ 106-07

© Mütərcim, 2007

© A.Kəngərli, 2007

Asif Kəngərli (Məmmədli)

BƏLA

Bakı – Mütərcim - 2007

© Mütərcim, Nəşriyyat-Politqrafya Mərkəzi
Bakı, Rəsul Rza küç. 125
təlfəq: 396 31 44
e-mail: muttercim@mail.ru

1535.3.12-12

Redaktor
Asif Kəngərli

Rəssam
Əməkdar rəssam,
professor Adil Rüstəmov

Nəşriyyatın direktoru
Telman Cəfərov

Nəşriyyat redaktoru
Əliş Ağamirzəyev

Texniki redaktor
Mətanət Qaraxanlı

Kompüter tərtibatı
Lətifət Əliyeva

Korrektor
Nuriyyə Əsgərova

Çapa imzalanıb: 16.11.07. Format: 84x108 1/32.
Qarnitur: Times. Ofset çap. Ofset kağızı: əla növ.
Həcmi: 6,5 ş.ç.v. Tiraj: 1000. Sifariş №106.
Qiyməti müqavilə ilə.

«Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi
Bakı, Rəsul Rza küç., 125
tel./faks 596 21 44
e-mail: mutarjim@mail.ru

54572

ASİF KƏNGƏRLİ

(050) 303 44 45

422 43 22

Anonim Narkoloji Kabinet